

Η ΑΠΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΝ
ΠΟΛΕΜΟΝ

κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν ἐκ τῶν πέντε¹ κυριωτέρων πόλεων τῆς Λέσβου, ἡ Μυτιλήνη ἦτο ἡ πρώτη καὶ μεγίστη², καὶ τὸ ὄνομα ταύτης ἔλαβε κατόπιν ὀλόκληρος ἡ νῆσος³. Ὁ Λόγγος, εἰς τὰ κατὰ Δάφνιν καὶ Χλόην, ἀρχόμενος τοῦ ποιμενικοῦ εἰδυλλίου του, τοῦ ὁποίου ἡ σκηνὴ ὑπόκειται ἐν Λέσβῳ, γράφει ὅτι: «Πόλις ἔστι τῆς Λέσβου Μυτιλήνη, μεγάλη καὶ καλὴ διείληπται γὰρ εὐρίποις, ὑπεισφεύουσης τῆς θαλάττης, καὶ κεκόσμηται γεφύραις ξεστοῦ καὶ λευκοῦ λίθου. Νομίσαις ἂν οὐ πόλιν ὄραϊν, ἀλλ' αἰεὶ νῆσον». Ὁ δὲ Κικέρων⁴ ἐξυμνεῖ

¹ Μυτιλήνη, Μήθυμνα, Ἄντισσα, Ἐρεσός, Πύρρα: βλ. Plehn, *Lesbiacorum liber* (Berolini, 1826) σ. 43. Πρβλ. Εὐσταθ. Παρεκβ. εἰς τὴν Ὁμ. Ἰλ. σ. 741· εἰς Ὁδ. σ. 1462.

² Eckhel: *Doctrina numorum veterum* (1792-98, 8τόμ.) τόμ. 2 σ. 505 - Στεφ. Βυζαντίου: «Μυτιλήνη, πόλις ἐν Λέσβῳ μεγίστη».

³ Εὐσταθ. Παρεκβ. εἰς τὴν Ὁμ. Ἰλ. σ. 741: «Λέσβος δέ, ἡ νῦν Μυτιλήνη, ἀπὸ μέρους, ἦτοι ἀπὸ Λέσβου μιᾶς τῶν ἐν τῇ νήσῳ πόλεων, ὥσπερ καὶ ὕστερον ἡ αὐτὴ ὅλη νῆσος Μυτιλήνη καλεῖται, ὡσαύτως ἀπὸ ἑτέρας μιᾶς τινὸς τῶν ἐν αὐτῇ ποτε πέντε πόλεων» Αὐτ. εἰς Ὁδ. σ. 1462.

⁴ *De leg. agr.* 2,16,40. Πρβλ. Vitruvii I, 6. Ὁ Τάκιτος καλεῖ τὴν Λέσβον: *insulam nobilem et amoenam* (*Annal.* VI, 3). Ἡμερολόγ. Μεγ. Ἑλλ. 1931, σ. 403 καὶ 407-409.

ταύτην, ὡς «Πόλιν καὶ κατὰ τὴν φύσιν καὶ τὴν τοποθεσίαν καὶ τὴν διάταξιν τῶν οἰκοδομημάτων καὶ τὴν ὠραιότητα ἐξαίρετον μεταξύ τῶν πρώτων».

Ἡ Μυτιλήνη προεξέχουσα εἰς τὴν θάλασσαν εἶχε δύο ἐν χρήσει λιμένας, τὸν βόρειον, Μαλόεντα ⁵ καλούμενον, καὶ τὸν μεσημβρινόν, ὅστις καὶ ἦτο ὁ κυρίως πολεμικὸς λιμὴν. Ἀμφότεροι δὲ συνήπτοντο διὰ στενοῦ εὐρίπου ⁶, τοῦτέστι διὰ διώρυγος, ἣ ὁποία διήρχετο διὰ μέσου τῆς πόλεως. Ὁ Στράβων ⁷ σχετικῶς ἀναφέρει: «Ἐχει δ' ἡ Μυτιλήνη λιμένας δύο, ὧν ὁ νότιος κλειστὸς τριηρικὸς ναυσὶ πεντήκοντα ⁸, ὁ δὲ βόρειος μέγας καὶ βαθὺς χώματι σκεπαζόμενος· πρόκειται δ' ἄμφοιν νησίον, μέρος τῆς πόλεως ἔχον αὐτόθι συνοικούμενον· κατεσκευάσται δὲ τοῖς πᾶσι καλῶς».

Ἐπὶ τῆς νηίδος ταύτης εὕρισκετο ἡ ἀρχαία πόλις τῶν Μυτιληναίων, ἣ δὲ μεταγενεστέρα ἰδρῦθη ἐπὶ τοῦ ἀπέναντι μέρους. Ὁ ἀνά μέσον δὲ τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας πόλεως διερχόμενος στενὸς εὐριπος καθίστα ὄχυρωτάτην τὴν θέσιν ταύτην ⁹. Ἡ ἀπὸ πάσης λοιπὸν ἀλόφειως προνομιούχος Μυτιλήνη, τῆς ὁποίας κυρίως τὴν καλλονὴν καὶ τὴν ὄχυρότητα μνημονεύουν τόσοι ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ¹⁰, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ ἀπολαύσῃ καὶ ὅλων τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν πλεονεκτημάτων τῆς διὰ θαλάσσης ἐπικοινωνίας. Ἡ ἐξαι-

⁵ Ἀριστοτ. Ἀνέμων Θεσ. καὶ Προσηγ. 973, 8: «Καικίας. Οὗτος ἐν μὲν Λέσβῳ καλεῖται Θηβάνας· πνεὶ γὰρ ἀπὸ Θήβης πεδίου τοῦ ὑπὲρ τὸν Ἐλαιατικὸν κόλπον τῆς Μυσίας, ἐνοχλεῖ δὲ τὸν Μυτιληναίων λιμένα, μάλιστα δὲ τὸν Μαλόεντα».

⁶ Διοδώρ. Σικελ. XIII, 79,6.

⁷ Βιβ. XIII, 617,2,2. Πρβλ. Θεουκ. III, 6,1.

⁸ Βλ. Plehn: Lesbiacorum lib. σ. 13. Πρβλ. Wesseling εἰς Διόδωρον Σικελιώτην XIII, 79.

⁹ Διοδώρ. Σικελ. XIII, 79,6: «Ἡ μὲν γὰρ ἀρχαία πόλις (τῶν Μυτιληναίων) μικρὰ νησὸς ἐστίν, ἣ δ' ὕστερον προσοικισθεῖσα τῆς ἀντιπέρας ἐστὶ Λέσβου· ἀνά μέσον δ' αὐτῶν ἐστὶν εὐριπος στενὸς καὶ ποιῶν τὴν πόλιν ὄχυράν».

¹⁰ Βλ. ἀνωτ. ὑποσημ. 4.

ρετος ἐμπορικὴ θέσις¹¹ αὐτῆς συνεπήγαγεν ὡς ἦτο φυσικὸν τὴν εὐμάρειαν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν¹² τῆς πόλεως, τούτων δὲ ἐπακόλουθος ἦτο ἡ ἐπιβολὴ τῆς κυριαρχίας τῶν Μυτιληναίων, καὶ μάλιστα κατ' ἀρχὰς ἐπὶ τῆς νήσου. Ὅθεν ἀλληπαλλήλως ὑπέταξαν τὴν Ἀντισσαν, τὴν Ἐρεσσὸν καὶ τὴν Πύρραν καὶ συνεχώνευσαν αὐτὰς εἰς τὰ κράτος τῶν¹³. Ἐπειτα δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἀντικρῦ κειμένης ἠπείρου κατώρθωσαν νὰ ἀποκτήσουν καὶ νὰ διατηρήσουν ἀξιολόγους κτήσεις. Τοῦτο δὲ ἦτο ἐπόμενον, ἐφ' ὅσον σπουδαιόταται πόλεις, ὅπως ἡ Ἄσσοσ, ἡ Γάργαρος καὶ ἡ Ἀντιάνδρος ἐκτίσθησαν ὑπὸ τῶν Λεσβίων¹⁴, ὁ δὲ σκοπὸς αὐτῶν, τὸν ὁποῖον μετὰ διακαοῦς ζήλου καὶ ἀνευδότου προθυμίας ἐπεδίωκον, ἦτο νὰ ἐφαρμόσουν τὴν φίλαρχον αὐτῶν πολιτικὴν, τόσον ἐπὶ τῆς νήσου ὅσον καὶ ἐπὶ τῆς ἠπείρου. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο εἶχον ἀνυπέβλητον ἐμπόδιον τοὺς Ἀθηναίους, ὧν ἦσαν αὐτόνομοι σύμμαχοι, ὅπως καὶ οἱ Χῖοι¹⁵.

Ἐν Μυτιλήνῃ ἐπεκράτει καὶ ἤρχεν ἀποκλειστικὴ καὶ ὠρισμένη τάξις εὐγενῶν καὶ πλουσίων οἰκογενειῶν. Αὗται διὰ καταπληκτικῆς δραστηριότητος κατώρθωσαν οὖν τῷ χρόνῳ ὄχι μόνον νὰ καταστήσουν μεγάλην καὶ περίβλεπτον

¹¹ Βλ. Corp. Ins. Lat. III, 455. - Ἡμερ. Μεγ. Ἑλλ. 1931, σ. 414.

¹² Διοδώρ. Σικελ. V, 82.

¹³ Θουκ. III, 2,3. 5,1. 18,1. 35,1. - Plehn: Lesb. lib. σ. 43.

¹⁴ Στεφ. Βυζαντίου ἐν λέξ. Ἄσσοσ; « Ἀλέξανδρος δ' ὁ Κορνήλιος ἐν τῷ περὶ τῶν Ἀλκμᾶν τοπικῶς ἱστορημένων Μυτιληναίων ἀποικον ἐν τῇ Μυσίᾳ φησὶν Ἄσσον, ὅπου ὁ σαρκοφάγος γίνεσθαι λίθος ». Περβλ. Στράβ. XIII, 610,1,57: « Φησὶ δὲ Μυρσίλος Μηθυμαίων κτίσμα εἶναι τὴν Ἄσσον ». Αὐτ. ἐν λέξ. Γάργαρος: « Πόλις τῆς Τρωάδος ἐπὶ τῇ ἄκρᾳ τῆς Ἰδης, Παλαιγάργαρος καλουμένη, ἣν Αἰολικὴν ὀνομάζει Στράβων καὶ Ἐκαταῖος. Ἀλκμᾶν δὲ θηλυκῶς τὴν Γάργαρον φησιν ». Αὐτ. ἐν λέξ. Ἀντιάνδρος: « Πόλις ὑπὸ τὴν Ἰδην πρὸς τῇ Μυσίᾳ τῆς Αἰολίδος, ἀπὸ Ἀντιάνδρου τοῦ στρατηγοῦ Αἰολέων ». Θουκ. IV. 52. Στράβ. XIII, 616,2,1: « Σχεδόν. . . μητρόπολις ἡ Λέσβος ὑπάρχει τῶν Αἰολικῶν πόλεων ». Αὐτ. 622,3,6. 599,1,38. 600,1,39. 612,1,61. Ἡροδ. V, 94. Ἡμερ. Μεγ. Ἑλλ. 1931, σ. 403-404.

¹⁵ Θουκ. III. 10,6. 11,2. 39,2. - Ἐρνέστου Κουρτίου: Ἑλληνικὴ Ἱστορία (κατὰ μετάφρασιν Σπ. Λάμπρου, 1896-1900, Ε' τόμ.) τόμ. Γ', σ. 50.

τὴν πόλιν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ διετήρησαν τὰ προνόμια τῶν ἀπέναντι τῶν λοιπῶν πολιτῶν. Ἐμίσουν δὲ ὑπερβολικὰ τὰς δημοκρατουμένας Ἀθήνας, εἰς τὰς ὁποίας μετὰ πολλῆς δυσφορίας καὶ ἀγανακτήσεως παρείχον τὰς τριήρεις αὐτῶν, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν συμφερόντων τῶν ἀνεπιθυμητῶν τούτων συμμάχων. Ὁ φόβος καὶ ἡ ἀδημονία τῶν Μυτιληναίων ἦτο, μήπως κάποτε τὸ προσφιλὲς εἰς αὐτοὺς σύστημα τῆς ἐγχωρίου διοικήσεως διατρέξῃ κίνδυνον ἐκ μέρους τῶν Ἀθηνῶν ¹⁶.

Ἄφ' ἑτέρου δὲ αἱ πόλεις τῆς ἠπείρου, αἱ ἀρχαῖαι ἀποικίαι τῶν Λεσβίων, ἦσαν αἱ περισσότεραι φόρου ὑποτελεῖς εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Τοῦτο δὲ ἀκριβῶς ἦτο καὶ ἡ κυρία ἀφορμὴ παλαιᾶς ἤδη ζηλοτυπίας τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Λέσβου, ζηλοτυπίας ἣ ὁποία ἐπὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν κατέληξεν εἰς αἱματηρὰς μάχας ¹⁷. Τὰ γεγονότα ἐκεῖνα καὶ τὰ ἐκ τούτων πάθη δὲν εἶχον λησμονηθῆν ἀκόμη, τώρα δὲ ἔβλεπον οἱ Μυτιληναῖοι ὅτι τὰ σχέδιά των, πρὸς αὕξησιν καὶ ἐνίσχυσιν τῶν ἠπειρωτικῶν αὐτῶν κτήσεων, προσέκοπτον εἰς ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια ὡς ἐκ τῆς αὐξανομένης δυνάμεως τῶν ἀντιζήλων Ἀθηνῶν.

Ἡ ἐστία ὅμως τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀντιζηλίας τῶν δύο πόλεων δὲν ἦτο κυρίως ἐν τῇ ἠπείρῳ, ἀλλ' εἰς τὴν νῆσον, τῆς ὁποίας τὴν ἀρχὴν ἐπεδίωκον μὲν παντὶ σθένει οἱ Μυτιληναῖοι, προσεπάθουν ὅμως νὰ ὑποσκελίσουν αὐτοὺς οἱ Ἀθηναῖοι ¹⁸. Ὁ συνοικισμὸς τῆς Λέσβου εἰς τὴν Μυτιλήνην, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Θουκυδίδου ¹⁹, καὶ ἡ συγκέντρωσις τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἐπὶ πολλὰ ἔτη παρεκωλύετο διὰ τῆς ἀντιστάσεως τῆς Μηθύμνης, τῆς μεγίστης μετὰ τὴν Μυτιλήνην πόλεως, ἣτις κυβερνωμένη δημοκρατικῶς διέ-

¹⁶ Ἐρν. Κουρτίου: Ἑλλ. Ἱστ. τόμ. Γ', σ. 132.

¹⁷ Ἡροδ. V, 94. 95.

¹⁸ Ἐρν. Κουρτίου: Ἑλλ. Ἱστ. τόμ. Γ' σ. 132.

¹⁹ Θουκ. III, 23. 3, 1.

μενε πιστὴ εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἐπειδὴ ἐν τῇ πίστει ταύτῃ ἐξησφαλίζετο ἡ πολιτικὴ ἀνεξαρτησία αὐτῆς ²⁰.

Τέλος εἰς τὰς ἀντιθέσεις, τὰς προερχομένας ἐκ πολιτικῶν ἀρχῶν καὶ σχεδίων, προσετέθη καὶ ἡ παλαιὰ ἀντίθεσις τῶν φυλῶν, ἣτις διὰ τοῦ Πελοποννησικοῦ πολέμου πανταχοῦ ἤγαγεν ἐκ νέου. Ὅπως δὲ οἱ Βοιωτοί, ²¹ οἱ γείτονες τῶν Ἀθηναίων, οὕτω καὶ εἰς τὸ Ἀρχιπέλαγος οἱ Λέσβιοι ὑπεδαύλιζον τὴν παλαιὰν ζηλοτυπίαν τῆς Αἰολικῆς φυλῆς πρὸς τοὺς Ἀττικούς Ἴωνας. Ἀμφοτέροι προσεπάθουν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν συγχρόνως νὰ ἀνορθώσουν ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου αἰολικοῦ ἐδάφους γνησίως αἰολικὴν ἀνεξάρτητον δύναμιν. Ἀμφοτέρων δὲ αἱ ἐνέργειαι ἦσαν εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν. Αἱ ὀλιγαρχικαὶ ἀρχαί, αἱ ἐπικρατοῦσαι ὅπως ἐν Θήβαις οὕτω καὶ ἐν Μυτιλήνῃ, εἶχον συνεπαγάγῃ προσέγγισιν τῶν δύο πόλεων, ἀνανέωσιν τοῦ κοινοῦ φυλετικοῦ αἰσθήματος καὶ κοινὴν πολιτικὴν ἐνέργειαν ²². Ἄφου δὲ αἱ πρῶται πρὸς τοῦτο ἀπόπειραι αἱ γενόμεναι ὑπὸ τῶν Μυτιληναίων πρὸ τοῦ Πελοποννησικοῦ πολέμου ἐν Σπάρτῃ ²³ ἀπέτυχον, οἱ Θηβαῖοι μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου συνῆψαν νέας διαπραγματεύσεις, ὅπως συμπεριλάβουν καὶ τὴν Μυτιλήνην εἰς τὴν Πελοποννησιακὴν συμμαχίαν ²⁴. Ἠλπίζον δὲ τώρα ὅτι καὶ ἡ Σπάρτη ²⁵ ἤθελε δεῖξῃ πολὺ μεγαλιτέραν προθυμίαν καὶ τόλμην, τὸ μὲν διότι οἱ ὁμόφυλοι αὐτῶν ἦσαν ἔτοιμοι νὰ προσέλθουν εἰς τὴν συμμαχίαν, τὸ δὲ διότι ἡ παρούσα περίστασις ἦτο καταλληλοτάτη ²⁶. Ἐγνώριζον πλέον ὅλοι, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ὑποστῆ ἀνυπολόγιστους ζημίας ἐκ τοῦ λοιμοῦ, ὅτι ἡ πολιορκία τῆς Ποτιδαίας ἐξήντηλσε τὰ οἰκονομικὰ αὐτῶν, ὅτι ἦσαν ἤγαγ-

²⁰ Θουκ. III, 2,1. 5,1. 18,1.

²¹ Θουκ. III, 2,3. 13,1.

²² Ἐρν. Κουρτίου: Ἑλλ. Ἰστ. τόμ. Γ', σ. 133.

²³ Θουκ. III, 2,1.

²⁴ Θουκ. III, 2,3.

²⁵ Θουκ. III, 2,3. 4,5,6. 8,9. 10. 11. 12. 13. 14.

²⁶ Wilhelm Herbst: Der Abfall Mytilene's Köln, 1861.

κασμένοι συγχρόνως εἰς διάφορα μέρη νὰ ἀποστέλλουν μεγάλους στόλους ²⁷.

Οὕτω λοιπὸν κατὰ τὸ θέρος τοῦ τετάρτου ἔτους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἦτοι τοῦ 428, οἱ Λέσβιοι πλὴν τῶν Μηθυμναίων ἀπεφάσισαν μετὰ πάσης περισκέψεως καὶ δραστηριότητος, ἀναρρίψαντες τὸν κύβον, νὰ προπαρασκευάσουν τὰ τῆς ἀποστασίας. Καὶ μάλιστα κατεσκεύασαν νέας τριήρεις, ὕψωσαν προχώματα ἑξασφαλίζοντα τὸν λιμένα, ὥστε ἐν ἀνάγκῃ νὰ ἀποκλείεται ἡ εἴσοδος αὐτοῦ δι' ἀλύσεων, ἤρχισαν νὰ ἐπισκευάζουν τὰ τεῖχη, ἐμίσθωσαν Σκύθας τοξότας καὶ παρήγγειλαν ἐκ τοῦ Πόντου σῖτον ἀρκετόν. Ἀλλά, καίτοι οἱ Μυτιληναῖοι προέβησαν εἰς τὰς προπαρασκευὰς ταύτας μετὰ μεγίστης περισκέψεως καὶ ἄκρας μυστικότητος, δὲν ἠδυνήθησαν ὅμως νὰ διαφυλάξουν ἐν τῷ κρυπτῷ τὰ σχέδιά των. Ἀφ' ἐνὸς οἱ ἀντίζηλοι αὐτῶν Τενέδιοι, φοβούμενοι τὴν ἐπικράτησιν τῶν Μυτιληναίων εἰς τὴν Αἰολίδα, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ εἰς αὐτὴν τὴν νῆσον πολέμιοι αὐτῶν Μηθυμναῖοι, καὶ τρίτον καὶ ἔξ αὐτῶν τῶν Μυτιληναίων μερικοὶ ἕνεκα κομματικῶν λόγων, ἐγένοντο μηνυταὶ τῆς ἀποστασίας ²⁸. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους, ²⁹ Μυτιληναῖος πολίτης, πρόξενος ³⁰ τῶν Ἀθηναίων, Δόξανδρος καλούμενος, ἐκδίκησιν διψῶν ἐναντίον τῶν Μυτιληναίων ἀριστοκρατικῶν, διότι ζητήσας, εἰς γάμον διὰ τοὺς δύο υἱοὺς του τὰς δύο πλουσίας θυγατέρας τοῦ ἀριστοκρατικοῦ Τιμοφάνους, *περιωθίσθη* καὶ ἀπεκρούσθη μετὰ περιφρο-

²⁷ Θουκ. III, 3,1. 17.

²⁸ Θουκ. III, 2.

²⁹ Πολιτ. στ. 1304, σ. 4 - 10: « Καὶ περὶ Μυτιλήνην δὲ ἔξ ἐπικλήρων στάσεως γενομένης πολλῶν ἐγένετο ἀρχὴ κακῶν καὶ τοῦ πολέμου τοῦ πρὸς Ἀθηναίους, ἐν ᾧ Πάχης ἔλαβε τὴν πόλιν αὐτῶν Τιμοφάνους γὰρ τῶν εὐπόρων τινὸς καταλιπόντος δύο θυγατέρας, ὁ περιωσθεὶς καὶ οὐ λαβὼν τοῖς υἱέσιν αὐτοῦ Δόξανδρος ἤρξε τῆς στάσεως καὶ τοὺς Ἀθηναίους παρώξυνε, πρόξενος ὢν τῆς πόλεως ».

³⁰ Θουκ. III, 2,3. Soupe: De proxenia. Index lectionum Gottingae 1877 - 1878. σ. 8.

νήσεως, ἐγένετο προδότης τῶν σχεδίων τῶν Μυτιληναίων εἰς τοὺς Ἀθηναίους.

Οἱ Ἀθηναῖοι, ὅτε ἔμαθον τὸ ἀπαίσιον τοῦτο ἄγγελμα, ἦσαν, καθὼς εἶπομεν, ἐξηντλημένοι ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν λοιμικὴν νόσον, ἀλλὰ καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ πολέμου, ὅστις μόλις εἶχεν ἀρχίσῃ καὶ ὡς ἐκ τούτου εὐρίσκετο εἰς πλήρη ἀκμὴν καὶ δύναμιν καὶ βιαιότητα. Δὲν ἐπεθύμουν νὰ ἀληθεύῃ ἡ δεινὴ ἐκείνη ἀγγελία καὶ νὰ ἔλθουν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ καταστήσουν πολεμίαν τὴν Λέσβον, ἣτις εἶχε ναυτικὸν ἀξιόλογον καὶ δύναμιν ἀνέπαφον, καὶ δὲν ἠθελον νὰ πιστεύσουν εἰς τὴν κεραυνοβόλον εἰδήσιν. Τέλος, ἀφοῦ ἀπέστειλαν πρέσβεις καὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ πείσουν τοὺς Μυτιληναίους ὅπως διαλύσουν τὸν συνοικισμὸν καὶ τὰς παρασκευάς, ἀπεράσισαν νὰ μεταχειρισθῶν σύντονα μέτρα. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐπρόκειτο νὰ τελεσθῇ ἐν Μυτιλήνῃ ἔξω τῆς πόλεως ἑορτή, εἰς τὴν ὁποίαν πανδημεὶ οἱ Μυτιληναῖοι ἐώρταζον. Μετὰ πάσης λοιπὸν σπουδῆς καὶ αἰφνιδίως ἀποστέλλουν οἱ Ἀθηναῖοι στόλον ἐκ τεσσαράκοντα νεῶν ὑπὸ ἀρχιστράτηγον τὸν Κλείπιδην καὶ διατάσσουν αὐτὸν νὰ παραφυλάξῃ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν οἱ Μυτιληναῖοι θὰ ἐτέλουν τὴν ἑορτήν, ὅπως ἐπιτεθῇ ἐξαίφνης κατὰ τῆς πόλεως, ἣτις θὰ ἔμενεν ἔρημος, καὶ κυριεύσῃ αὐτήν. Καὶ ἂν μὲν ἐπιτύχῃ ἡ ἀπόπειρα αὕτη, ἔχει καλῶς ἄλλως νὰ εἴπῃ εἰς τοὺς Μυτιληναίους νὰ παραδώσουν τὰς ναῦς αὐτῶν καὶ νὰ κρημνίσουν τὰ τεῖχη, καὶ ἂν δὲν πείθωνται, ἀφοῦ κηρύξῃ πόλεμον νὰ προσβάλλῃ αὐτούς. Συγχρόνως δὲ οἱ Ἀθηναῖοι κατέσχον δέκα Μυτιληναϊκὰς τριήρεις αἱ ὁποῖαι εὐρίσκοντο εἰς τὸν Πειραιᾶ, συμφώνως πρὸς τὴν ὑποχρέωσιν ἣν εἶχον οἱ Μυτιληναῖοι, καὶ ἐφυλάκισαν τὰ πληρώματα αὐτῶν.

Ἄλλ' ἡ δημοσιότης τῶν ἐν Ἀθήναις διαπραγματεύσεων ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε καθίστατο ἀδύνατον νὰ ἐπιτύχῃ τοιοῦτον σχέδιον. Οἱ Μυτιληναῖοι εἶχον καὶ αὐτοὶ τοὺς κατασκόπους τῶν εἰς τὰς Ἀθήνας καί, καθ' ἣν στιγμήν διειάσσετο ὁ ἀπόπλους τοῦ στόλου, κάποιος φιλόπατρις Μυτιληναῖος διέβη ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Εὐβοίαν καὶ περὶ ἧλθεν εἰς Γεραιστόν. Ἐκεῖ δὲ ἐπιτυχῶν ἐμπορικὸν πλοῖον ἔτοιμον

πρὸς ἀναχώρησιν, φθάνει εἰς τὴν νῆσον, τὴν τρίτην ἡμέραν ἀφότου ἔφυγεν ἕξ Ἀττικῆς, καὶ ἀναγγέλλει τὸν ἐπίπλου. Οἱ Μυτιληναῖοι λοιπὸν τὴν μὲν ἑορτὴν ἀνέβαλον, τὴν δὲ ἐπισκευὴν τῶν τειχῶν καὶ τὴν ἐπίχωσιν τῶν λιμένων ἐξησφάλισαν ἐκ τοῦ προχείρου ὅπως ἠδύνατο ³¹.

Οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων καταπλεύσαντες μετ' ὀλίγον εἰς Μυτιλήνην ἀνήγγειλαν μὲν τὰς διαταγὰς αὐτῶν, ἀλλὰ μὴ εἰσακουσθέντες ἠτοιμάζοντο εἰς πόλεμον. Ὅπωςδὴποτε καταληφθέντες οἱ Μυτιληναῖοι ἀπαράσκευοι καὶ ἀναγκασθέντες ἐξαίφνης νὰ δεχθῶν τὸν πόλεμον ἐξῆλθον μὲν ἐκ τοῦ λιμένος διὰ νὰ ναυμαχήσουν, ἀλλ' εὐκόλως ἀποκρουσθέντες καὶ διωχθέντες ὑπὸ τῶν Ἀττικῶν νεῶν κατέφυγον εἰς τὸν λιμένα. Ἄλλ' ἂν ἀπέτυχον εἰς τὴν ναυμαχίαν. ἠτύχησαν ὅμως μᾶλλον εἰς τὰς μετὰ τῶν Ἀθηναίων στατηγῶν διαπραγματεύσεις, διὰ τῶν ὁποίων οἱ Μυτιληναῖοι ἐσκόπον τοῦ μὲν Ἀθηναϊκοῦ στόλου ν' ἀπαλλαγῶν δι' ἐπεικοῦς τινος συμβιβασμοῦ, κερδήσουν δὲ καιρὸν ὅπως συμπληρώσουν τὰς παρασκευὰς των. Πράγματι οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων ἀδεξίως φερόμενοι παραδέχθησαν τὰς προτάσεις τῶν Μυτιληναίων, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο καὶ αὐτοὶ μήπως δὲν εἶνε ἱκανοὶ νὰ πολεμοῦν κατὰ πάσης τῆς Λέσβου. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐγένεν ἀνακωχὴ ἀποστέλλουν πρέσβεις οἱ Μυτιληναῖοι, ὅπως καταπέισουν τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἀποσύρουν τὸν στόλον αὐτῶν, μὲ τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι ἀπεφάσισαν νὰ ἡσυχάσουν, συγχρόνως ὅμως ἐπωφελοῦμενοι ἐκ τῆς ἀνακωχῆς ἀποστέλλουν κρυφίως τριῆρη μετὰ πρέσβειων εἰς τὴν Λακεδαίμονα, διὰ νὰ ζητήσουν βοήθειαν, ἐν πλήρει πεποιθήσει ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἠθέλον πεισθῆ εἰς τὰς προτάσεις τῶν πρέσβειων ³². Τῷ ὄντι οἱ πρέσβεις ἐπανῆλθον ἐκ τῶν Ἀθηναίων ἀπρακτοί, οἱ δὲ Μυτιληναῖοι ἠτοιμάζοντο πάλιν εἰς πόλεμον. Ἐξώρμησαν μάλιστα ἐναντίον τοῦ Ἀθηναϊκοῦ στρατοπέδου, καὶ κατόπιν μάχης δὲν ἐνικήθησαν μὲν, δὲν ἐτόλμησαν ὅμως νὰ διατηρήσουν στρατόπεδον ἐκτὸς

³¹ Θουκ. III, 3.

³² Θουκ. III, 4.

τῶν τειχῶν, ἀλλ' ἀφοῦ ἀπεχώρησαν ὀπισθεν αὐτῶν ἡσύχαζον, περιμένοντες βοήθειαν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, περὶ τῆς ὁποίας εἶχον πολλὰς ἐλπίδας· διότι ἐκτὸς τῆς τριήρους ἡ ὁποία εἶχε προαποσταλῆ, ἔπεμψαν οἱ Μυτιληναῖοι καὶ ἄλλην εἰς τὴν Πελοπόννησον μετὰ Ἐρμαιῶνδου τοῦ Θηβαίου καὶ Μελίου τοῦ Λάκωνος, οἵτινες, μετὰ τὴν εἰς Μυτιλήνην ἀφίξιν τοῦ στόλου τῶν Ἀθηναίων, κατώρθωσαν κρυφίως νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν πόλιν καὶ, ἀφοῦ ἐνεθάρρουναν καὶ προέτρεψαν αὐτούς, πάλιν κρυφίως ἀνεχώρησαν³³.

Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐνισχυθέντες καὶ πρότερον δι' ἐπικουριῶν καὶ μάλιστα τῶν Μηθυμναίων, Λημνίων καὶ Ἰμβριῶν³⁴, καὶ ἄλλους συμμάχους προσκαλέσαντες, ἐνῶ οἱ Μυτιληναῖοι ἡσύχαζον περιμένοντες καὶ αὐτοὶ βοήθειαν, ἐκεῖνοι ἐτείχισαν δύο στρατόπεδα ἐκατέρωθεν τῆς πόλεως καὶ ἀπέκλεισαν ἀμφοτέρους τοὺς λιμένας. Καὶ οἱ μὲν Μυτιληναῖοι ἦσαν κύριοι τῆς λοιπῆς γῆς μετὰ τῶν ἄλλων Λεσβίων οἱ ὁποῖοι ἦλθον εἰς βοήθειάν των, μόνον δὲ τὸν περὶ τὸ στρατόπεδον χώρον κατεῖχον οἱ Ἀθηναῖοι, ἔχοντες ὡς νάυσταθμον καὶ ἀγορὰν τὴν Μαλέαν, ἣτις ἀπέιχε ἑβδομήκοντα σταδίους τῆς Μυτιλήνης³⁵. Ἐν τῷ μεταξύ ἐφθασαν εἰς τὴν Λακεδαίμονα οἱ Μυτιληναῖοι πρέσβεις οἵτινες ἐστάλησαν μὲ τὴν πρώτην τριήρη. Ἐκεῖθεν δὲ κατὰ συμβουλήν των Λακεδαιμονίων ἦλθον εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, ὅπου μετὰ τὸ πέρας τῶν ἀγῶνων, παρόντων καὶ τῶν ἄλλων Πελοποννησίων συμμάχων, ἔλαβον τὸν λόγον οἱ Μυτιληναῖοι³⁶. Ὁ λόγος αὐτῶν εἶνε ἀπολογητικός, ἀλλ' ἀξιοπρεπής, ἔχει δὲ ἐν περιλήψει ὡς ἐξῆς:

«Γνωρίζομεν, εἶπον, ὦ Λακεδαιμόνιοι καὶ λοιποὶ σύμμαχοι, ὅτι οἱ ἐν καιρῷ τῶν κινδύνων ἐγκαταλείποντες τοὺς πρῶην συμμάχους των θεωροῦνται τρόπον τινὰ προδόται

³³ Θουκ. III, 5.

³⁴ Θουκ. III, 5, 1.

³⁵ Θουκ. III, 6.

³⁶ Θουκ. III, 8.

αὐτῶν. Ἄλλ' ἡ κρίσις αὕτη δὲν ἀρμόζει νὰ γίνεται καὶ περὶ ἡμῶν ἀφισταμένων.

Ἡμεῖς δικαίως ἀπεστατήσαμεν, καὶ ἔνεκα τῆς ἀπιστίας τῶν Ἀθηναίων, καὶ διότι ἐγίναμεν σύμμαχοί των ὄχι πρὸς ὑποδούλωσιν, ἀλλὰ πρὸς ἐλευθέρωσιν τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοῦ Μήδου. Οὔτε τὸ ὅτι διαμένομεν αὐτόνομοι δύναται νὰ μᾶς ἔξασφαλίσῃ ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, διότι ἡμᾶς τοὺς ἰσχυροτέρους συμμάχους ἀφίνουν αὐτονόμους, ἵνα, ἀφοῦ ὑποδουλώσουν πρῶτον τοὺς ἀσθενεστερούς, ἔπειτα εὐκολώτερον ὑποδουλώσουν καὶ ἡμᾶς. Ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη δὲν ὑπάρχει μεταξύ μας. Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἐν πολέμῳ ἐκ φόβου περιποιῶνται ἡμᾶς, ἡμεῖς δὲ ὁμοίως ἐκ τοῦ αὐτοῦ φόβου περιποιούμεθα ἐπίσης ἐκείνους ἐν εἰρήνῃ. Ἡ ἀποστασία μας ἦτο ἀναγκαία, διότι ἐφ' ὅσον οἱ Ἀθηναῖοι εἶνε δυνατότεροί μας θὰ μᾶς προσέβαλλον μίαν ἡμέραν.

Καὶ προηγουμένως ἐκινήθημεν πρὸς ἀποστασίαν, ἀλλ' ἐμποδίσθημεν ἀπὸ σᾶς· τώρα δέ, ἀποστατήσαντες κατὰ πρόκλησιν τῶν Βοιωτῶν, ἐνομίσαμεν ὅτι ἔπρεπε νὰ χωρισθῶμεν καὶ ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας, διὰ νὰ μὴ τοὺς ἀδικῶμεν μετὰ τῶν Ἀθηναίων, ἀλλὰ νὰ ἐνεργήσωμεν μαζί σας πρὸς ἀπελευθέρωσίν των, καὶ ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, διὰ νὰ τοὺς προλάβωμεν καὶ νὰ μὴ καταστραφῶμεν παρ' αὐτῶν βραδύτερον. Ὅθεν πρέπει παντὶ τρόπῳ νὰ μᾶς συντρέξετε εἰς τὴν παροῦσαν κατάλληλον περίστασιν, διὰ νὰ καταβάλετε εὐκολώτερον τοὺς Ἀθηναίους.

Βοηθήσατέ μας λοιπὸν καὶ μὴ μᾶς ἐγκαταλείψετε, καθ' ἣν στιγμήν ἡμεῖς μὲν ἀναλαμβάνομεν τοὺς κινδύνους, ἡ δὲ ἐκ τούτων ὠφέλεια ἢ βλάβη θὰ εἶνε κοινή. Φανῆτε ἄνδρες ἀντάξιοι μὲν τῶν προσδοκιῶν τῶν Ἑλλήνων, συναντιλήπτορες δὲ τῆς ἀνάγκης καὶ τοῦ φόβου μας»³⁷.

Τοιαῦτα μὲν εἶπον οἱ Μυτιληναῖοι. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ σύμμαχοι, παραδεχθέντες τὰς προτάσεις αὐτῶν, τοὺς κατέστησαν συμμάχους καὶ ἀπεφάσισαν δευτέραν εἰσβολὴν εἰς τὴν Ἀττικὴν. Προσεκάλεσαν δὲ τοὺς συμμάχους νὰ

³⁷ Θουκ. III, 9. 10. 11. 12. 13. 14.

ἔλθουν ταχέως εἰς τὸν Ἴσθμόν μὲ τὴν ἀνάλογον ἕκαστος δύναμιν, καὶ αὐτοὶ πρῶτοι ἔφθασαν. Ἐκεῖ δὲ παρεσκευάζον μηχανάς, διὰ νὰ μετακομίσουν τὰς ἐκ τοῦ Λεγαίου τριήρεις εἰς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον, ὅπως μεταχειρισθῶν αὐτὰς ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων. Ἀλλ' οἱ ἄλλοι σύμμαχοι δὲν εἶχον πολλὴν διάθεσιν εἰς νέαν ἐστρατείαν, καὶ δι' ἄλλους λόγους, ἀλλὰ πρὸ πάντων διότι ἦσαν εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς συγκομιδῆς τοῦ καρποῦ. Ὅθεν βραδέως συνηθοῖζοντο³⁸.

Τοῦναντίον δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἐννοήσαντες ὅτι οἱ Πελοποννήσιοι παρασκευάζοντο κατ' αὐτῶν, διότι δὲν ἐξετίμησαν ὀρθῶς τὰς δυνάμεις των, καὶ θέλοντες νὰ ἀποδείξουν εἰς αὐτοὺς ὅτι ἠδύναντο χωρὶς νὰ μετακινήσουν τὸν ἐν Λέσβῳ στόλον νὰ ἀποκρούσουν εὐκόλως τὰς προσβολὰς τῶν Πελοποννησίων, ἐπλήρωσαν ἀνδρῶν ἑκατὸν ναῦς καὶ πλεύσαντες παρὰ τὸν Ἴσθμόν ἐπεδείκνουν τὰς ἀνεξαντλήτους δυνάμεις των καὶ ἔκαμον ἀποβάσεις εἰς διάφορα μέρη τῆς Πελοποννήσου. Οἱ δὲ Πελοποννήσιοι ἀντιλαμβανόμενοι, ὅτι καὶ οἱ ὑπολογισμοὶ των ἦσαν ἐσφαλμένοι καὶ αἱ πληροφορίες των Μυτιληναίων ὄχι ἀκριβεῖς, βλέποντες δὲ ὅτι καὶ ἡ θέσις τῶν πραγμάτων ἦτο πολὺ δύσκολος, διότι καὶ οἱ σύμμαχοι δὲν ἦλθον εἰς τὸν Ἴσθμόν, καὶ τριάκοντα τριήρεις τῶν Ἀθηναίων, ἄλλαι ἐκτὸς τῶν ἑκατόν, προαποσταλεῖσαι, ἐπόρθουν καὶ ἐδήουν τὴν Λακωνικὴν παραλίαν, ἀνεχώρησαν οἴκαδε. Ὑστερον δὲ ἀφοῦ παρεσκευάσαν ναυτικὸν καὶ διώρισαν ναύαρχον τὸν Ἀλκίδα ἀπεφάσισαν νὰ σπεύσουν εἰς Μυτιλήνην πρὸς βοήθειαν. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Λακεδαιμονίων, ἀνεχώρησαν καὶ αὐτοὶ μὲ τὰς ἑκατὸν τριήρεις των³⁹.

Οἱ Μυτιληναῖοι, καθ' ὃν χρόνον οἱ Λακεδαιμόνιοι ἦσαν περὶ τὸν Ἴσθμόν, ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τῆς Μηθύμνης, ἀλλ' ἀποτυχόντες, ἐπέστρεψαν ἀπρακτοί. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Ἀθηναῖοι, πληροφορηθέντες ὅτι οἱ Μυτιληναῖοι ἐκρά-

³⁸ Θουκ. III, 15.

³⁹ Θουκ. III, 16.

τουν τῆς γῆς, ἀποστέλλουν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ φθινοπώρου τοῦ 428 τὸν στρατηγὸν Πάχητα μετὰ χιλίων ὀπλιτῶν, ὅστις ἀφοῦ περιετείχισε τὴν πόλιν δι' ἀπλοῦ τείχους καὶ ἔκτισε φρούρια ἐπὶ μερικῶν ὄχυρῶν μερῶν, ἀπέκλεισεν οὕτω τὴν Μυτιλήνην καὶ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης. Ἦρχιζε δὲ ὁ χειμῶν ⁴⁰. Περὶ τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ χειμῶνος ἀποστέλλεται ἕκ τῆς Λακεδαιμόνος εἰς τὴν Μυτιλήνην Σάλαιθος ὁ Λακεδαιμόνιος ἐπὶ τριήρους, καὶ φθάσας εἰς Πύρραν καὶ ἐντεῦθεν πεζὸς προχωρήσας πρὸς τὴν Μυτιλήνην εἰσέρχεται διὰ χαράδρας, χωρὶς νὰ γίνῃ ἀντιληπτός, εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀναγγέλλει εἰς τοὺς ἄρχοντας ὅτι οἱ Πελοποννήσιοι θὰ εἰσβάλουν συντόμως εἰς τὴν Ἀττικὴν, εἰς δὲ τὴν Μυτιλήνην θὰ ἔλθουν πρὸς βοήθειαν 40 τριήρεις, καὶ ὅτι αὐτὸς ἐστάλη προηγουμένος, ἵνα καὶ ταῦτα ἀναγγείλῃ καὶ περὶ τῶν ἄλλων φροντίσῃ. Οἱ Μυτιληναῖοι λοιπὸν ἀναθαρρήσαντες ἔξηκολούθουν νὰ ἐμμένουν εἰς τὸν πόλεμον ⁴¹.

Πράγματι κατὰ τὸ ἐπόμενον θέρος οἱ Πελοποννήσιοι, ἀφοῦ ἀπέστειλαν εἰς Μυτιλήνην τὸν Ἀλκίδα μετὰ 40 νεῶν πρὸς βοήθειαν, εἰσέβαλον ὑπὸ τὸν βασιλέα Κλεομένην εἰς τὴν Ἀττικὴν, μετὰ τὴν ἐλπίδα ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἀπασχολούμενοι εἰς δύο πολεμικὰ μέτωπα δὲν θὰ δυνηθοῦν νὰ προσβάλουν τὰ εἰς τὴν Μυτιλήνην καταπλέοντα πλοῖα. Καὶ ἦτο μὲν ἡ εἰσβολὴ αὕτη ὀλεθριωτάτη διὰ τοὺς Ἀθηναίους, διότι οἱ ἐχθροὶ ἐνδιέτριψαν εἰς τὴν Ἀττικὴν περισσότερον χρόνον, περιμένοντες εἰδήσεις περὶ τῶν κατορθωμάτων τοῦ Ἀλκίδου. Ἄλλ' αἱ προσδοκίαι τῶν Πελοποννησίων διεψεύσθησαν καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν. Ὁ Ἀλκίδας ἀντὶ νὰ σπεύσῃ εἰς Μυτιλήνην, ἥτις εἶχεν ἀπόλυτον ἀνάγκην τῆς βοηθείας του, προετίμα νὰ πλῆν μεταξὺ τῶν Κυκλάδων καὶ νὰ ἀποφεύγῃ μετὰ κάθε τρόπον τὸν Ἀθηναϊκὸν στόλον. Ἐν γένει δὲ οὗτος ἔπραξεν ἕξ ἀνικανότητος καὶ δειλίας πᾶν ὅ τι ἠδύνατο νὰ ματαιώσῃ τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς του.

⁴⁰ Θουκ. III, 18.

⁴¹ Θουκ. III, 25.

Οἱ Πελοποννήσιοι λοιπὸν, εἰς μάτην περιμένοντες ἐν τῇ Ἀττικῇ νέας εἰδήσεις, ἐπανῆλθον εἰς τὰ ἴδια ⁴².

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Μυτιληναῖοι, ἐπειδὴ οὔτε τὸν στόλον τῶν Πελοποννησίων ἔβλεπον οὔτε σῖτον εἶχον, ἀναγκάζονται νὰ συνθηκολογήσουν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους διὰ τὴν ἐξῆς μάλιστα αἰτίαν:

Ὁ Σάλαιθος καὶ αὐτὸς μὴ περιμένων πλέον τὰς ναῦς, κατέφυγεν εἰς τὴν ἐσχάτην ἐλπίδα καὶ προέτρειψε τοὺς Μυτιληναίους εἰς ἀπεγνωσμένην ἔξοδον κατὰ τῶν Ἀθηναίων. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον διένειμεν ὄπλα εἰς τοὺς δημότας, οἵτινες πρὸ μικροῦ ὡς ψιλοὶ στρατιῶται ὑπηρετοῦν τοὺς ὀλιγαρχικοὺς ὀπλίτας. Ἄλλ' ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ οὔτε συμφέρον εἶχον εἰς τὸν παρόντα πόλεμον, τὸν ὁποῖον ἐπεχείρησαν οἱ ὀλιγαρχικοὶ χωρὶς νὰ ἐρωτήσουν τὸν δῆμον, οὔτε παράπονα κατὰ τῶν Ἀθηναίων, μόλις ἔλαβον τὰ ὄπλα δὲν ὑπήκουον εἰς τοὺς ἄρχοντας, ἀλλὰ διέτασσαν αὐτοὺς ἢ νὰ φέρον τὸν σῖτον εἰς τὸ μέσον καὶ νὰ τὸν διανείμουν εἰς ὅλους ἐξ ἴσου, ἢ ἄλλως ἠπειλοῦν ὅτι ἀφοῦ συμβιβασθοῦν μόνοι τῶν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους θὰ παραδώσουν τὴν πόλιν εἰς αὐτούς. Τότε οἱ ἄρχοντες βλέποντες ὅτι καὶ τὸν δῆμον δὲν ἠδύναντο νὰ ἐμποδίσουν, καὶ νὰ ἀπομονωθοῦν δὲν συνέφερε, συνθηκολογοῦν ἀπὸ κοινοῦ πρὸς τὸν Πάχητα, ὑπὸ τοὺς ὄρους, οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ἐλευθέρως νὰ ἀποφασίσουν περὶ τῆς Μυτιλήνης ὅ,τι ἠθέλον, αὐτοὶ δὲ ὑπεχρεοῦντο νὰ δέχωνται τὸν στρατὸν εἰς τὴν πόλιν καὶ νὰ ἀποστείλουν πρεσβείαν εἰς Ἀθήνας, μέχρις ὅτου δὲ ἐπανέλθουν οἱ πρέσβεις, ὁ Πάχης νὰ μὴ προβῆ εἰς βίαια μέτρα. Ἀλλὰ μόλις εἰσῆλθεν ὁ στρατὸς εἰς τὴν πόλιν, οἱ Μυτιληναῖοι ὀλιγαρχικοί, οἱ ὁποῖοι κυρίως ἔκαμαν τὰς διαπραγματεύσεις πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους, ἔντρομοι κατέφυγον εἰς τοὺς βωμούς. Ὁ δὲ Πάχης ἀφοῦ τοὺς ἀπέσπασε ἀπὸ ἐκεῖ, ἐπὶ τῷ ὄρφ νὰ μὴ βλάβῃ αὐτούς, ἀπέστειλεν ἔπειτα εἰς Τένεδον

⁴² Θουκ. III, 26.

διὰ τὰ νὰ φυλάττωνται, ἕως ὅτου φθάσῃ ὀριστικὴ ἀπόφασις ἐξ Ἀθηναίων ⁴³.

Ἐπὶ τὰς ἡμέρας μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Μυτιλήνης κατέπλευσεν ὁ ὑπὸ τὸν Ἀλκίδαυ στόλος εἰς Ἐμβάτον τῆς Ἐρυθραίας. Ἄν καὶ τοῦτο ἐγένετο κατόπιν ἑορτῆς, οὐχ ἦτον πολλὰ ἴσως ἠδύνατο νὰ πράξῃ ὑπὲρ τῶν πτωχῶν Μυτιληναίων. Εἰς μάτην παρεκίνει αὐτόν, ὅπως ἐπιτεθῆ αἰφνιδίως κατὰ τῶν Ἀθηναίων, ὁ Ἡλεῖος Τευτίαπλος, ὅστις ἦτο εἰς τὴν ἀκολουθίαν του. Ματαίως καὶ οἱ συμπλέοντες Λέσβιοι ἔλεγον εἰς αὐτόν, ἀφοῦ φοβεῖται τοῦτον τὸν κίνδυνον, νὰ καταλάβῃ πόλιν τινὰ τῆς Ἰωνίας, ὅπως ἐντεῦθεν κατορθώσουσι καὶ κινήσουσι εἰς ἀποστασίαν ὀλόκληρον τὴν Ἰωνίαν, καὶ στερήσουσι οὕτω τοὺς Ἀθηναίους μεγίστης προσόδου. Ὁ δὲ Ἀλκίδαυς ἐπέμενε λέγων, ὅτι ἀφοῦ δὲν ἠδυνήθη ἐγκαίρως νὰ βοηθήσῃ τὴν Μυτιλήνην, ἐτελείωνεν ἡ ἀποστολὴ του καὶ ὤφειλε ταχέως νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν διέπραξεν οὗτος ἄλλας ἐπονειδίστους πράξεις καὶ τέλος ἐτράπη εἰς ἄτακτον φυγὴν, διότι ὁ Πάχις, μαθὼν τὴν εἰς τὸ Ἐμβάτον ἀφίξιν τοῦ Σπαρτιατικοῦ στόλου, ἔσπευσεν ἀμέσως εἰς καταδίωξίν του, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸν προλάβῃ καὶ ἐπέστρεψεν ἀπρακτως εἰς Μυτιλήνην ⁴⁴. Ἐκεῖ δὲ ἀφοῦ ὑπέταξε κατ' ἀρχὰς τὴν Πύρραν καὶ τὴν Ἐρεσόν, αἵτινες ἐφρόνουν τὰ τῶν Μυτιληναίων, συνέλαβε κατόπιν τὸν Σάλαιθον, ὅστις εἶχε κρυβῆ εἰς τὴν πόλιν, καὶ τὸν ἀποστέλλει εἰς τὰς Ἀθήνας μαζὶ μὲ τὸν εἰς Τένεδον ἐκτοπισθέντα Μυτιληναίον καὶ τοὺς ἄλλους πρωταίτιους τῆς ἀποστασίας. Ἐπίσης κατὰ διαταγὴν του ἀνεχώρησε καὶ τὸ περισσότερον μέρος τοῦ στρατοῦ, καὶ διώκει μετὰ τῶν ὑπολοίπων τὰ τῆς Μυτιλήνης καὶ τῆς ἄλλης Λέσβου κατ' ἀρέσκειαν ⁴⁵.

Ὅτε οἱ δυστυχεῖς Μυτιληναῖοι καὶ ὁ Σάλαιθος ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὸν Πειραιᾶ, μέγας ἐρεθισμὸς καὶ πυρετώδης

⁴³ Θουκ. III, 27. 28.

⁴⁴ Θουκ. III, 29. 30. 31. 32. 33.

⁴⁵ Θουκ. III, 35.

ἔξαιρις κατεῖχε τὰ πλήθη, καὶ ἡ τότε ἀρξαμένη δίκη ὑπῆρξεν ἐνδεικτικὴ τῆς μεταβολῆς, ἣτις εἶχεν ἐπέλθῃ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὰ δημόσια πράγματα τῶν Ἀθηνῶν ⁴⁶.

Ἡ ἀφορμὴ δὲ τῆς ἐξάψεως ταύτης ἦτο προφανής. Ἡ πολιορκία καὶ ἡ ἄλωσις τῆς ἀποστάσης πόλεως ἀπήτησαν ἐκτάκτους θυσίας, τὸ δημόσιον ταμεῖον μέχρι καὶ τοῦ ἀποθυματικοῦ κεφαλαίου ἐξηντλήθη ⁴⁷, καὶ τότε πρῶτην φορὰν ἠναγκάσθησαν πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς πολιορκίας νὰ ἐπιβάλλουν εἰς τοὺς πολίτας συνεισφορὰν 200 ταλάντων ⁴⁸. Ἡ δὲ ἀγανάκτησις κατὰ τῶν ἀποστατῶν ἐκορυφώοντο, ὅτε ἀνελογίζοντο ὅτι οἱ Μυτιληναῖοι, ἀπεστάτησαν ὄχι ἀρχόμενοι ὅπως οἱ ἄλλοι σύμμαχοι, ἀλλ' αὐτονομούμενοι καὶ μεγάλως τιμώμενοι. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον καὶ ὁ στόλος τῶν Πελοποννησίων, ὅστις ἐτόλμησε νὰ ἐμφανισθῇ τότε πρῶτον εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῶν ὁποίων ἡ ἀποστάτησις θὰ ἐπηκολούθει ταχέως εἰς τὴν τῆς Μυτιλήνης, ἂν ἀντὶ τοῦ ἀναξίου Ἀλκίδου διώκει τὸν στόλον δεξιὸς καὶ γενναῖος ναύαρχος. Πρὸς τούτοις δὲ ἐπήυξαν τὴν ὀργὴν τῶν Ἀθηναίων καὶ ἡ ἔνεκα τῆς ἀποστασίας τῶν Μυτιληναίων ἀφραντάστως καταστρεπτικὴ καὶ ὀλεθρία δῆσις τῆς Ἀττικῆς καὶ ἡ τύχη τῶν πολιορκουμένων Πλα-

⁴⁶ Ἐρν. Κουρτίου: Ἑλλ. Ἱστορ. Τόμ. Γ', σ. 145.]

⁴⁷ Αἱ μεγάλαι ναυτικαὶ ἐκστρατεῖαι, οἱ ἔνεκα τοῦ πολέμου διαρκῶς σταθμεύοντες στόλοι, ἡ πολιορκία τῆς Ποτιδαίας (Θουκ. III, 17) καθὼς καὶ ἡ διατήρησις τῶν ἐν αὐτῇ τῇ Ἀττικῇ ἐμπολέμων φρουρῶν, ἐξήντησαν κατὰ τὰ τρία ἔτη (431-428 π. X.) τὸ δημόσιον ταμεῖον, καὶ οὕτω ὄχι μόνον τὰ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως κατατεθειμένα ἐξακοσιλία τάλαντα κατηναλώθησαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἐκ χιλίων ἐξαιρέτων ταλάντων κατάθεμα (Θουκ. II, 24). Ὁ Kirchhoff (Zur Geschichte des athenischen Staatsschatzes, σ. 30), συμπεριλαμβάνων εἰς τὰ καταναλωθέντα καὶ τοὺς ἐνιαυσίους φόρους τῶν συμμάχων, ὑπολογίζει τὰς πολεμικὰς δαπάνας τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὰ τρία πρῶτα ἔτη εἰς 7400 τοῦλάχιστον τάλαντα.

⁴⁸ Ἡ πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς πολιορκίας τῆς Μυτιλήνης ἐπιβληθεῖσα τότε εἰς τοὺς πολίτας πρῶτη εἰσφορὰ ἐκ 200 ταλάντων συνετέλεσεν ἐν μέρει εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς δυσκόλου ταύτης περιστάσεως. Θουκ. III, 19.- Böckh: Staatshaushaltung der Athener, τόμ. Α', ἐκδ. γ', σ. 555.

ταῖων ⁴⁹. Κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην περίστασιν οὐδείς ὑπῆρχεν ἐν Ἀθήναις ὅστις ἠδύνατο νὰ καθησυχάσῃ καὶ καταπραῦνῃ τὴν ὀργὴν τοῦ ἐξηγριωμένου ὄχλου, τοῦναντίον δὲ οἱ ῥήτορες καὶ δημαγωγοὶ ὑπεδαύλιζαν τὸ πῦρ καὶ παντοιοτρόπως ἐξηρέθιζον καὶ ἐξέκαιον τὰ πάθη, περισσότερον δὲ ἐξ ὅλων ὁ Κλέων, ὁ κατὰ Θουκυδίδην ⁵⁰ «ὢν καὶ ἐς τὰ ἄλλα βιαιότατος τῶν πολιτῶν τῷ τε δήμῳ παρὰ πολὺ ἐν τῷ τότε πιθανώτατος».

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους οὐδείς ὑπῆρχεν ὁ δυνάμενος νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν ἔκτακτον ἐκείνον ἄνδρα. Οὐδείς εἶχεν οὔτε τὸ μέγιστον ἀξίωμα αὐτοῦ, οὔτε τὴν ἀνωτέραν παιδευσιν, οὔτε τὴν σπανίαν περινοίαν, οὔτε τὴν εἰς τὰς κρίσιμους περιστάσεις ἀκαταπόνητον αὐτοῦ δραστηριότητα, οὔτε τὴν σιδηρᾶν θέλησιν ⁵¹. Ἀθλιοὶ κόλακες καὶ δημαγωγοὶ διεδεχθέντες ἐκείνον ὠμίλουν πρὸς χάριν τοῦ δήμου, καὶ ἀντὶ νὰ καταστέλλουν καὶ ἐναντιώνωνται εἰς τὴν παραλόγους αὐτοῦ ὀρμᾶς καὶ ὀρέξεις, ἔτι μᾶλλον ἀνηρέθιζον αὐτάς ⁵². Μεταξὺ τούτων διεκρίνοντο Εὐκράτης ὁ στυπαιοπώλης ⁵³, Λυσικλῆς ὁ προβατοπώλης ⁵⁴, ὁ λυχοπώλης

⁴⁹ Θουκ. III, 36, 1, 2, 3.

⁵⁰ Θουκ. III, 36, 6. Πρβλ. αὐτ. IV, 21, 3: «Κλέων ὁ Κλεαινέτου, ἀνὴρ δημαγωγὸς κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ὢν καὶ τῷ πλήθει πιθανώτατος». Κουρτίου: Ἑλλ. Ἰστ. Τόμ. Γ', σ. 146.

⁵¹ Θουκ. II, 65. Πλούτ. ἐν βίῳ Περικλέους. Κουρτίου: Ἑλλ. Ἰστ. Τόμ. Γ', σ. 99 - 106. 112 - 114.

⁵² Θουκ. II, 65, 10. κ.έ. Κουρτίου: Ἑλλ. Ἰστ. Τόμ. Γ', σ. 114 - 120.

⁵³ Ἀριστοφ. Ἰππῆς στ. 129. 254. Φωτίου λεξικὸν ἐν λ. *Μελιτέα κάπρον*. Μέγα Ἑτυμολογικὸν σ. 731, 56.- Corp. Ins. Att. Τόμ. Δ', ἀρ. 179.- Κουρτίου: Ἑλλ. Ἰστ. Τόμ. Γ', σ. 119.- Aristoph. Lustspiele verdeutsch von Minckwitz: Die Ritter, σ. 6. Ἐκ τῶν λεγομένων ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους εἰς τοὺς Ἰππῆς (ἐνθα διακωμῶδεται ὁ Κλέων) δὲν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν οὔτε περὶ τοῦ Εὐκράτους καὶ τοῦ Λυσικλέους, ἀλλ' οὔτε καὶ περὶ τοῦ Κλέωνος, ὅτι ἦσαν ἐπίσημοι ταμίαι (Ἀριστ. Ἰππῆς 947-948, 959), ἀλλ' ἢ δρασίς των καὶ ἐκεῖ ὅπου ἐπελαμβάνοντο τῶν οικονομικῶν πραγμάτων ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ἰδιότητος αὐτῶν ὡς δημαγωγῶν. Βλ. Κουρτίου: Ἑλλ. Ἰστ. Τόμ. Β', σ. 635 καὶ Böckh: Staatshaushaltung der Athener, Τόμ. Α', ἐκδ. γ', σ. 202.

⁵⁴ Ἀριστ. Ἰππῆς στ. 739, ὅπου τὸ *νευρορράφοις* ἀφορᾷ τὸν προ-

Ἵπέρβολος ⁵⁶ καὶ Κλέων ὁ βυρσοπώλης ⁵⁶, ὅστις καὶ ὑπερρεῖγε πάντων. Ἡ ἀνατροφή τοῦ Κλέωνος ὡς ἐκ τῆς καταγωγῆς του ὑπῆρξε λίαν ταπεινή. Ἡ ὄψις του ἦτο βάνανσος καὶ κοινή, ἡ δὲ φωνή του τραχεῖα καὶ χυδαία ⁵⁷. Ὅτε ὠμίλει ἐχειρονόμει παντοιοτρόπως, ἐπληττε τὸν μηρὸν καὶ ταχέως περιεπάτει, ἀνακραζὼν συγχρόνως ἢ ἀφαιρῶν τὸ ἱμάτιον ⁵⁸. Ὅσακις ὁ δῆμος ἐθροῦβει καὶ ἐμαίνετο ἐναντίον τῶν ἐξεχόντων καὶ κατὰ τὸ γένος καὶ κατὰ τὴν παιδείαν ἀνδρῶν, ὁ φυσικὸς ἀντιπρόσωπος καὶ ρήτωρ τοῦ δήμου ἦτο ὁ Κλέων, ὅστις διὰ τῆς δεξιότητος τοῦ κατηγοριῶν καὶ διὰ τῶν εὐτελεστέρων κολακειῶν ἢ κατέπληττε τοὺς ἀντιπάλους του,

βατοπώλην Λυσικλέα.- Πλούτ. ἐν βίῳ Περικλέους, 24.- Ἀρποκρατίων ἐν λ. Ἀσπασία. Κουρτίου: Ἑλλ. Ἰστ. Τόμ. Γ', σ. 119-120.- Minckwitz: Die Ritter, σ. 6. Πρβλ. Cobet: Prosopographia Xenophontea (Lugduni - Batavorum 1836) σ. 81.- Sauppe: Quellen Plutarchs im Leben des Perikles, σ. 13.- Hermann: De Aeschine Socratico, σ. 16. κ.ε.

⁵⁵ Ἀριστ. Ἰππῆς, στ. 739, ὅπου διὰ τοῦ *λυγροπώλησι* ὑπαινίσσεται τὸν Ἵπέρβολον τὸν πονηρὸν, ὅστις ἐπώλει λύχνους. Αὐτ. Ἀχαρνῆς στ. 846.- Θουκ. VIII, 73, β.- Πλούτ. ἐν Νικίῳ καὶ Κράσσου συγκρίσει, 2.

⁵⁶ Ἀριστ. Ἰππῆς, στ. 44: «... βυρσοδέψην Παφλαγόνα, πανουργότατον καὶ διαβολώτατόν τινα».

⁵⁷ Ἀριστ. Ἰππῆς, στ. 137: «... ἄρπαξ, κεκρακῆς, Κυκλοβόρου φωνὴν ἔχων» Περί τῆς ταπεινῆς ἀνατροφῆς τοῦ Κλέωνος καὶ τῆς βαναύσου ὄψεώς του, βλ. Κουρτίου: Ἑλλ. Ἰστ. Τόμ. Γ', σ. 147.

⁵⁸ Πλούτ. ἐν βίῳ Νικίῳ, 8: «Καὶ μέντοι καὶ τὴν πόλιν ἐβλαπεν οὐ μικρὰ τῶ Κλέωνι τοσοῦτον προσγενέσθαι δόξης εἰσας καὶ δυνάμεως, ὅφ' ἦς εἰς βαρὺ φρόνημα καὶ θράσος ἐμπεσὼν ἀκάθεκτον ἄλλας τε τῇ πόλει προσετρίψατο συμφορὰς, ὧν οὐχ ἥμισα καὶ αὐτὸς ἀπέλαυσε, καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ βήματος κόσμον ἀνελὼν καὶ πρῶτος ἐν τῶ δημηγορεῖν ἀνακραγῶν καὶ περισπάσας τὸ ἱμάτιον καὶ τὸν μηρὸν πατάξας καὶ δρόμου μετὰ τοῦ λέγειν ἅμα χρησάμενος τὴν ὀλίγον ὕστερον ἅπαντα τὰ πράγματα συγγέασαν εὐχέριαν καὶ ὀλιγορίαν τοῦ πρέποντος ἐνεποίησε τοῖς πολιτευομένοις». Αὐτ. ἐν βίῳ Τιβερίου Γράκχου, 2.- Ἀριστ. Ἰππῆς στ. 137, 256, 287, 351-352.- Κουρτίου: Ἑλλ. Ἰστ. Τόμ. Γ', σ. 153. Ὁ Κλέων ὡς ρήτωρ λέγεται *παραβάς τὸ ἐξ ἔθους σχῆμα*: βλ. Σχόλια Αἰσχίνου I, 26.

ἢ προσεῖλκε τὴν εὐνοίαν τοῦ δήμου ⁵⁹. Διὰ τῆς τιμότητος καὶ χρηστότητος δὲν ἠδύνατό τις νὰ συνδιαλλαγῇ μετ' αὐτοῦ, τοῦναντίον δὲ ἦτο εὐπρόσιτος εἰς δωροδοκίαν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἀπέκτησε μεγάλην περιουσίαν ⁶⁰. Δύο ἦσαν τὰ κυριώτατα μέσα, τὰ ὁποῖα μεταχειρίσθη πρὸς κραταίωσιν τῆς ὑπολήψεως καὶ δυνάμεώς του, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἦ αὐξήσις τοῦ δικαστικοῦ μισθοῦ ⁶¹, δι' οὗ καὶ οἱ ἀπορώτατοι τῶν πολιτῶν ἠδύναντο φοιτῶντες εἰς τὰ δικαστήρια νὰ ζοῦν ἀνέτως, μὴ στερούμενοι μηδ' αὐτῆς τῆς εὐχαριστήσεως ἐν τῇ συγκινήσει τὴν ὁποῖαν ἐξήγειρεν ἡ ἀκρόασις τῶν δικῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἦ συκοφαντία ⁶², τῆς ὁποίας ὁ Κλέων ἦτο ἐμπειρότατος καὶ ἐντριβέστατος. Διὰ τῶν δύο τούτων μέσων κατώρθωσεν οὗτος νὰ θεωρεῖται ὁ φίλος

⁵⁹ Ὁ Ἀριστοφάνης (Σφῆκ. στ. 516, 1241) διακωμωδῶν τὸ δουλικὸν ἦθος τοῦ Κλέωνος ἀπέναντι τοῦ δήμου μεταχειρίζεται τὰς λέξεις: *προσκυνεῖν* καὶ *ἀλωπεκίζειν*. Περί δὲ τῆς νέας δημαγωγίας λέγει (Ἰππ. στ. 191 - 193)

Ἡ δημαγωγία γὰρ οὐ πρὸς μουσικῷ
 εἶ ἐστὶν ἀνδρὸς οὐδὲ χρηστοῦ τοὺς τρόπους,
 ἀλλ' εἰς ἀμαθῆ καὶ βδελυρῶν.

Τὸ δὲ ἀρεστὰ τῷ πλήθει λέγειν ἀπεκάλεσε: *καρυκοποιεῖν* ὁ Ἀριστοφάνης (Ἰππ. στ. 343).- Περί τῆς καταπλήξεως, ἣν ἐνέβαλλεν ὁ Κλέων εἰς τοὺς ἀντιπάλους του, βλ. Κουρτίου: Ἑλλ. Ἰστ. Τόμ. Γ', σ. 150.

⁶⁰ Ἀριστ. Ἰππ. 929-940 καὶ ἀλλαχοῦ. - Minckwitz: Die Ritter, σ. 7.- Κουρτίου: Ἑλλ. Ἰστ. Τόμ. Γ', σ. 150.- Meier: Opuscula Academica, Τόμ. Α', σ. 192.

⁶¹ Ὁ δικαστικὸς μισθὸς ἀνῆρχετο εἰς ἑκατὸν πενήκοντο τάλαντα (Ἀριστ. Σφῆκ. στ. 663). Περί δὲ τοῦ χρόνου καὶ τῶν ἐπακολούθων τοῦ ὑπὸ τοῦ Κλέωνος αὐξηθέντος δικαστικοῦ μισθοῦ (Ἀριστ. Ἰππ. στ. 800), βλ. Meier und Schömann: Attischer Prozess, σ. 136. Böckh: Staatshaushaltung der Athener, Τόμ. Α', ἐκδ. γ', σ. 295. Κατὰ τὸν Ἀριστοφάνην (Ἰππ. στ. 255) ὁ εἰς ἕκαστον ἡλιαστὴν παρεχόμενος δικαστικὸς μισθὸς ἀνῆρχετο εἰς τρεῖς ὄβολους. Πρβλ. αὐτ. Σφῆκ. στ. 709: «δύο μυριάδες τῶν δημοτικῶν ἔζων ἐν πᾶσι λαγῶις». Κουρτίου: Ἑλλ. Ἰστ. Τόμ. Γ', σ. 147-148.

⁶² Ἀριστ. Ἰππ. στ. 437-451. Κουρτίου: Ἑλλ. Ἰστ. Τόμ. Γ', σ. 149-150.- Minckwitz: Die Ritter, σ. 7. Πρβλ. Ἀριστ. Ἀχαρν. στ. 559, 824.

καὶ εὐεργέτης καὶ πολυτίμητος προστάτης τοῦ δήμου ⁶³. Ὅτε ἔφθασεν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δυνάμεώς του, ἀπεσπίασθη ἀπὸ τῶν παλαιῶν του φίλων καὶ συνεταίρων, ἤρχισε δὲ νὰ ἀπομιμείται τὸν Περικλέα, οὗ παρίστα ὅλως διάφορον εἰκόνα ⁶⁴. Ἡ πολιτικὴ τοῦ Κλέωνος δὲν ἐπεδίωκεν εὐρύτερους σκοπούς, ὥστε νὰ ἔχη ἀνάγκην συνεταίρων. Ὁ μόνος σκοπὸς του ἦτο νὰ ἔχη ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν πλειονοψηφίαν τοῦ δήμου. Τοῦτο δὲ κατώρθωνε κατὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους τρόπους, ἄλλοτε μὲν κολακεύων καὶ ὑποθάλπων τὰ αἰσχιστὰ πάθη τοῦ δήμου, ἄλλοτε δὲ καταφεύγων εἰς προφητείας, πλαστοὺς χρησμούς καὶ παντὸς εἶδους σκανδαλώδεις ἀγγελίας, διὰ τῶν ὁποίων ἐσκόπει νὰ ἐξερεθίσῃ τὸν εὐπίστον δῆμον, διότι ὅσον ηὐξάνετο ὁ ἐρεθισμὸς τόσον ἡσθάνετο ἑαυτὸν ἐν τῷ στοιχείῳ του: Ἡ ἐξεγερσις τοῦ δήμου ἦτο τὸ φυσικὸν στοιχεῖον τοῦ Κλέωνος ⁶⁵. Ὑπῆρχον ὅμως καὶ περιπτώσεις ἐνίοτε, καθ' ἃς εἶχε τὴν τόλμην νὰ ἐκφέρῃ καὶ ἀληθείας πικρὰς πρὸς τὸν δῆμον — ὄχι βεβαίως ἄνευ συμφέροντος — καὶ τότε μόνον εἶχε κάποιαν ὁμοιότητα πρὸς τὸν Περικλέα. Ἐν γένει δὲ ἐγνώριζε νὰ ἐκμεταλλεῖται ἄριστα καὶ δεξιότατα οἰανδήποτε παρουσιαζομένην εὐκαιρίαν πρὸς τὸν σκοπὸν του ⁶⁶. Ἡ εἰρήνη ἔπληττε τὸν Κλέωνα καὶ διὰ τοῦτο ἐπεζήτει μόνον τὸ πόλεμον, διότι κατὰ τὴν ὀρθὴν παρατήρησιν τοῦ Θουκυδίδου ⁶⁷ «γενομένης ἡσυχίας καταφανέστερος ἂν εἶναι κακουργῶν καὶ ἀπιστότερος διαβάλλων». Τοιοῦτος ἐν συντόμῳ ὑπῆρξεν ὁ Κλέων, ὁ πρωτα-

⁶³ Κουρτίου: Ἑλλ. Ἰστ. Τόμ. Γ', σ. 149 ἐν ἀρχῇ.

⁶⁴ Τὴν μεταξὺ Κλέωνος καὶ Περικλέους ἠθικὴν καὶ πολιτικὴν ἀπόστασιν ἐξαίρει ὀρθότατα ὁ Wallich: Thukydides und Kleon (Πρόγραμμα τοῦ Γυμνασίου Flensburg, 1866). — Κουρτίου: Ἑλλ. Ἰστ. Τόμ. Γ', σ. 153 - 154.

⁶⁵ Ἄριστ. Ἰππ. στ. 797, 961. — Κουρτίου: Ἑλλ. Ἰστ. Τόμ. Γ', σ. 152 - 153.

⁶⁶ Κουρτίου: Ἑλλ. Ἰστ. Τόμ. Γ', σ. 154. — Minckwitz: Die Ritter, σ. 6.

⁶⁷ Βιβλ. V, 16,1.

γωνιστήσας εἰς τὴν περὶ τοῦ Μυτιληναϊκοῦ ζητήματος συζήτησιν.

Ὅτε ἔφθασαν εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ αἰχμάλωτοι Μυτιληναῖοι, ἐν μόνον αἴσθημα κατεῖχε τὸν δῆμον, ἀποκλείον πασαν λογικὴν συζήτησιν, ἢ δίψα τῆς ἐκδικήσεως. Τὸ πρῶτον θῦμα τῆς μανίας τοῦ δήμου ὑπῆρξεν ὁ Σάλαιθος. Περὶ δὲ τῶν Μυτιληναίων συνεκλήθη ἐκκλησία, ἐν ἣ ἔγένοντο διάφοροι προτάσεις. Ἄλλοι μὲν συνεβούλευον νὰ ἐπιδειχθῆ ἐπιείκεια, ἄλλοι δὲ ἀπήτουν, ὅπως ὅλοι οἱ στρατεύσιμοι ἔχοντες ἡλικίαν φονευθοῦν, οἱ δὲ ὑπολειπόμενοι ἔξανδραποδισθοῦν⁶⁸. Τὴν μὲν πρώτην γνώμην ἀνέπτυξε Διόδοτος ὁ Εὐκράτους, ὁ ρήτωρ τῆς μερίδος τῶν μειριοφρόνων, ὅστις φαίνεται ὡς ἐνδιατρίψας κυρίως εἰς τὴν ἀπόδειξιν, ὅτι τὰ τῆς ἀποστατήσεως διενήργησαν οἱ ἄρχοντες ὀλιγαρχικοῖ, ἐνῶ ὁ δῆμος κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος ὄχι μόνον δὲν μετέσχεν αὐτῆς, ἀλλὰ τοῦναντίον μόλις ἔλαβε τὰ ὄπλα παρέδωκε τὴν πόλιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους⁶⁹.

Τὴν δὲ δευτέραν γνώμην ὑπεστήριξε ὁ Κλέων, ὅστις διςχυρίσθη ὅτι ὄφειλον νὰ ἔξασκήσουν τὸ δίκαιον τοῦ πολέμου καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν αὐστηρότητα καὶ ἔκτασιν, καὶ ὅτι ἂν θέλουν νὰ ἀποφύγουν τὰς ἀποστασίας, πρέπει νὰ τιμωρηθοῦν παραδειγματικῶς ὅλοι οἱ Μυτιληναῖοι ἄνευ διακρίσεως. Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ Κλέωνος ὑπερίσχυεν, ἀμέσως δὲ ἀπεστάλη τριήρης ἐκ Πειραιῶς, ἵνα μεταδώσῃ τὰς ἀναγκαίας ὁδηγίας εἰς τὸν Πάχητα πρὸς ταχεῖαν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως⁷⁰.

Ἀλλὰ μόλις διελύθη ἡ ἐκκλησία καὶ ἀπῆλθεν ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια, αὐτοὶ κυρίως οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν θορυβώδη ἐκείνην συζήτησιν δὲν εἶχον τὴν τόλμην καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἀκολουθήσουν τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεώς των, ἤρχισαν ἤδη μετὰ ὄριμον σκέψιν νὰ μετανοοῦν διὰ τὴν σκληροτάτην ταύτην πράξιν. Οἱ ἄρχηγοὶ τῆς μειονοψηφίας ἐπαφε-

⁶⁸ Θουκ. III, 36, 1, 2.

⁶⁹ Θουκ. III, 41.

⁷⁰ Θουκ. III, 36, 2, 3. — Κουρτίου: Ἑλλ. Ἰστ. Τόμ. Γ', σ. 154 - 155.

λήθησαν τότε ἐκ τῆς ἐν μέρει μεταστροφῆς τῆς κοινῆς γνώ-
μης, οἱ δὲ Μυτιληναῖοι πρέσβεις, οἱ ὅποιοι ἦσαν παρόντες
ἐν Ἀθήναις, κατέβαλον ὑπερανθρώπους προσπαθείας, ὅπως
πέισουν τοὺς πρυτάνεις νὰ συγκαλέσουν ἐκ νέου περὶ τοῦ
αὐτοῦ ζητήματος τὴν ἐκκλησίαν κατὰ τὴν ἐπομένην ἡμέ-
ραν, καὶ τὸ κατώρθωσαν· ἂν καὶ ἀντέβαινεν εἰς τὰς ἀρχάς
καὶ διατάξεις τοῦ Ἀττικοῦ δικαίου νὰ συζητεῖται διὰ δευ-
τέραν φορὰν ζήτημα λελυμένον διὰ ψηφίσματος τοῦ δήμου.
Ἡ ἐκ νέου σύγκλησις αὕτη τῆς ἐκκλησίας ἦτο συγχρόνως
καὶ προσβολὴ τῆς παντοδυναμίας τοῦ Κλέωνος, ὅστις ὤφειλε
νὰ μεταχειρισθῆ ὅλην τὴν εὐγλωττίαν του, διὰ νὰ στηρίξη
τὸ ἐκδεδωμένον ἤδη ψήφισμα⁷¹. Ὁ λόγος αὐτοῦ, πρώτου
ἀναβάντος εἰς τὸ βῆμα, ἔχει ὡς ἑξῆς ἐν περιλήψει.

«Πολλάκις ὑπεστήριξα, εἶπεν, ὅτι ἡ δημοκρατία εἶνε
ἀνίκανος νὰ ἄρχῃ ἄλλον, ἢ δὲ γνώμη μου αὕτη ἀποδει-
κνύεται μάλιστα ἐν τῇ σημερινῇ περὶ τῶν Μυτιληναίων
μεταμελείᾳ σας. Μὴ νομίζετε ὅτι καὶ οἱ σύμμαχοι ἔχουν
τὴν ἀφροντισίαν καὶ ἀπειροκακίαν σας καὶ προσφέρεσθε
πρὸς αὐτοὺς μετὰ μαλακότητος, διὰ νὰ ἔχετε δηθὴν τὴν
εὐγνωμοσύνην των· διότι ἐκεῖνοι σὰς ὑπακούουν μᾶλλον ἔξ
ἀνάγκης παρὰ ἔξ οἰκείας θελήσεως. Πρέπει δὲ νὰ ἐννοή-
σετε καλὰ, ὅτι ἰσχυροτέρα πόλις εἶνε ἢ ἔχουσα κακοὺς νό-
μους ἀλλ' ἀμετακινήτους παρὰ ἐκείνη ἢ ὅποια ἔχει καλοὺς
νόμους ἀλλὰ μὴ ἐφαρμοζομένους, καὶ ὅτι ἡ μετὰ σωφρο-
σύνης ἀμάθεια εἶνε ὠφελιμωτέρα τῆς ἀκολάστου δεξιότη-
τος καὶ σοφίας. Ἐγὼ τοῦλάχιστον ὄχι μόνον ἐμμένω εἰς
τὴν αὐτὴν γνώμην, ἀλλὰ καὶ ἀπορῶ περὶ ἐκείνων οἵτινες
προέτειναν δευτέραν σύσκεψιν περὶ τῶν Μυτιληναίων, ἐνῶ
ἐκ τῶν πραγμάτων ἐπιβάλλεται ὅπως τιμωρήσετε τούτους
εὐθύς καὶ ἄνευ ἀναβολῆς. Ἀπορῶ δὲ καὶ ποῖος θὰ εἶνε ὁ
ρήτωρ ὅστις θὰ τολμήσῃ νὰ ὑπερασπισθῆ αὐτούς. Βεβαίως
οὗτος ἢ θὰ πιστεύῃ πολὺ εἰς τὴν ρητορικὴν του δεινότητα,
ἢ θὰ ἔλαβε χρήματα παρὰ τῶν Μυτιληναίων. Παρ' ὅλα
ταῦτα σεῖς ραθυμοῦντες μετὰ προθυμίας πείθεσθε εἰς ἐκεί-

⁷¹ Θουκ. III, 36, 4, 5, 6. — Κουρτίου: Ἑλλ. Ἰστ. Τόμ. Γ', σ. 155.

νους οἱ ὅποιοι λέγουν καινοφανῆ καὶ ἄτοπα πράγματα, οὐδέποτε δὲ θέλετε νὰ ἀκούσετε ὅσους ὑποδεικνύουν τὸ συμφέρον τῆς πόλεως.

Τούτων ἐγὼ τῶν ἐλαττωμάτων προσπαθῶν νὰ ἀποτρέψω ὑμᾶς, ἀποφαίνομαι ὅτι οἱ Μυτιληναῖοι ὑπὲρ πᾶσαν πόλιν ἠδίκησαν τὴν ἰδικὴν μας, ἐνῶ οὐδεμίαν ἀφορμὴν εἶχον πρὸς τοῦτο, ὅπερ εἶνε φανερὰ ἐπιβουλή καὶ ἄδικος ἐπανάστασις. Καμμία δύναμις δὲν ἐστάθη τόσον ἰσχυρὰ ὥστε νὰ τοὺς ἐμποδίση ἀπὸ τὴν ἀποστασίαν. Ἀπεστάτησαν δὲ τότε, ὅταν ἐνόμισαν ὅτι θὰ ὑπερισχύσουν, καὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον μας χωρὶς νὰ ἀδικοῦνται. Καὶ τώρα δὲ οἱ Μυτιληναῖοι, ἂν δὲν ἐτιμῶντι ἀπὸ ἡμᾶς τόσον ἐξαιρετικά, δὲν ἤθελον παρεκτραπῆ εἰς τοιαύτην ἀπέναντί μας διαγωγὴν. Ὅθεν πρέπει ὅλους αὐτοὺς ἀνεξαίρετως νὰ τιμωρήσωμεν πολὺ σκληρά, διὰ νὰ δώσωμεν παράδειγμα καὶ εἰς τοὺς ἄλλους συμμάχους. Θὰ πράξετε δὲ ταῦτα ὅταν λάβετε ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡμεῖς περιερχόμεθα εἰς μεγίστους κινδύνους, προκειμένου νὰ καταβάλωμεν μίαν πόλιν ἢ ὅποια ἀποστατεῖ.

Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ἐλπίσουν οἱ Μυτιληναῖοι ὅτι θὰ τύχουν συγγνώμης, διότι ἐν γνώσει μᾶς ἐπεβουλεύθησαν. Ἄλλ' οὔτε σεῖς ἐπιτρέπεται νὰ τοὺς συγχωρήσετε, καθ' ὅσον οὕτω θὰ περιπέσετε εἰς τρία ἁμαρτήματα ἀσυγχώρητα, τὸν οἶκτον, τὴν ἐκ τῶν λόγων τέρψιν καὶ τὴν ἐπιείκειαν. Ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἂν μὲν πεισθῆτε εἰς ἐμέ, ἀποδίδετε ὅτι εἶνε δίκαιον πρὸς τοὺς Μυτιληναίους, καὶ συγχρόνως πράττετε τὸ συμφέρον εἰς ἡμᾶς. Ἄν ὅμως ἄλλως ἀποφασίσετε, καὶ ἐκείνων τὴν εὐγνωμοσύνην δὲν θὰ ἔχετε καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς θέλετε καταδικάσῃ. Εἰδεμὴ παραιτηθῆτε τῆς ἀρχῆς καὶ ἰσχεῖτε ἀνδραγαθίαν ἀκίνδυνον. Μεταχειρισθῆτε αὐτοὺς ὅπως θὰ σᾶς μετεχειρίζοντο, καὶ μὴ φανῆτε σεῖς οἱ διαφεύγοντες τὸν κίνδυνον ἀναισθητότεροι τῶν ἐπιβουλευθέντων ὑμᾶς. Ἐνθυμηθῆτε, τί θὰ ἔπραττον οὗτοι ἐναντίον σας, ἂν ὑπερίσχυον, καὶ πρὸ πάντων, ὅτι αὐτοὶ ἔκαμαν ἀρχὴν χειρῶν ἀδίκων.

Μὴ γίνετε λοιπὸν προδόται ὑμῶν αὐτῶν, ἀλλ' ἀφοῦ ἀναλογισθῆτε νοερῶς, ὅσα ἠθέλετε πάθῃ καὶ ἀντὶ πόσων θυσιῶν ἠθέλετε ἐξαγοράσῃ τὴν ὑποταγὴν των, ἀνταποδώσατε

σήμερον τὴν πρέπουσαν τιμωρίαν, χωρὶς νὰ δείξετε αἰφνιδίαν ἀδυναμίαν καὶ χωρὶς νὰ λησμονήσετε τὸν πρὸ ὀλίγου ἐπὶ τῶν κεφαλῶν σας ἐπικρεμασθέντα κίνδυνον. Ἐπιβάλατε εἰς αὐτοὺς ἀνταξίαν καὶ παραδειγματικὴν τιμωρίαν καὶ δείξατε καὶ εἰς τοὺς ἄλλους συμμάχους, ὅτι *θάνατος εἶνε ἡ ποινή τῆς ἀποστασίας*. Διότι τοῦτο ἂν κατανοήσουν, σπανίως πλέον θὰ παραμελήτε τοὺς ἐχθροὺς σας διὰ νὰ πολεμήτε τοὺς συμμάχους σας» ⁷².

Τοιαῦτα εἶπεν ὁ Κλέων, φαινομενικῶς μὲν προστατεύων τὰ συμφέροντα τοῦ δήμου, πράγματι δὲ ἐξυπηρετῶν καὶ ἐπικαλούμενος τὰ αἰσχίστα πάθη του. Μετὰ τοῦτον ὠμίλησε Διόδωτος ὁ Εὐκράτους, ὁ αὐτὸς ὅστις καὶ ἐν τῇ προτέρᾳ ἐκκλησίᾳ ἀνέπτυξε τὴν ἐναντίαν γνώμην. Ὁ Διόδωτος ἐξετάζει τὴν ὑπόθεσιν ὡς πολιτικὸν ζήτημα, μακρὰν παντὸς πάθους καὶ μίσους. Ἐξετάζει τὸ ἀδίκημα τῶν Μυτιληναίων κατὰ τὸ συμφέρον τῆς πόλεως, καὶ ἐπὶ τούτου στηριζόμενος προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν πρέπει νὰ ἐνεργήσουν κατὰ τὸ ἄκρον καὶ ἀσθηρὸν δίκαιον.

«Οὔτε, λέγει, ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι προέτειναν τὴν δευτέραν περὶ Μυτιληναίων σύσκεψιν εἶνε ἀξιόμιστοι, οὔτε οἱ μεμφόμενοι τὰς ἐπανειλημμένας σκέψεις περὶ τῶν σπουδαίων ζητημάτων εἶνε ἀξιέπαινοι, διότι ἡ ταχύτης καὶ ἡ ὀργὴ εἶνε τὰ δύο ἐναντιώτατα πράγματα εἰς τὴν ὀρθὴν σκέψιν. Καί, ὅστις προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι οἱ λόγοι δὲν εἶνε διδάσκαλοι τῶν πραγμάτων, ἢ ἀνόητος εἶνε ἢ ἰδιαιτερόν τι συμφέρον ἔχει. Οἱ ἐπικινδυνότατοι ὅμως πάντων εἶνε οἱ κατηγοροῦντες τοὺς ἀνταγωνιστάς των ὅτι πωλοῦν ἐπὶ χρήμασι τὴν ρητορικὴν τῶν τέχνην. Εἰς τοιαύτην δὲ περίπτωσιν ἡ πόλις οὐδόλως ὠφελεῖται, διότι ὁ φόβος στερεῖ αὐτὴν τῶν συμβούλων τῆς. Καὶ ὁ μὲν ἀγαθὸς πολίτης δὲν πρέπει νὰ ἐκφοβῆ τοὺς ἀντιλέγοντας, ἢ δὲ σῶφρων πολιτεία οὔτε νὰ τιμᾷ ἰδιαιτέρως τὸν πολλὰ καὶ ἄριστα συμβουλευόντα, οὔτε πρέπει νὰ τιμωρῇ τὸν ἀποτυγχάνοντα ρήτορα καὶ νὰ δεικνύῃ πρὸς αὐτὸν δυσμένειάν τινα.

⁷² Θουκ. III, 37.38.39.40.

Τούτων δὲ ἡμεῖς πράττομεν τὰ ἐναντία, καὶ προσέτι ἐάν τις συμβουλευῆ μὲν τὰ βέλτιστα, καταστῆ ὅμως ὑποπτος ὅτι ὀμιλεῖ ἔνεκα κέρδους, ἄφοῦ τὸν φθονήσομεν διὰ τὰ κέρδη, περὶ τῶν ὁποίων ὑποψίαν μόνον ἔχομεν, στεροῦμεν τὴν πολιτείαν φανερᾶς ὠφελείας. Εἶνε λοιπὸν ἐπάναγκες καὶ ὁ προτείνων ὀλεθριωτάτην πρότασιν δι' ἀπάτης νὰ προσελκύῃ τὸ πλῆθος, καὶ ὁ θέλων νὰ εἴπῃ τὰ ἄριστα διὰ τοῦ ψεύδους νὰ γίνεται πιστευτός. Ἐνεκα δὲ τῆς ὑπερβολικῆς σοφίας ἢ πόλις μας εἶνε ἢ μόνη, τὴν ὁποίαν δὲν δύναται τις νὰ ὠφελήσῃ φανερὰ ἄνευ ἀπάτης. Διὰ ταῦτα εἰς τὰς κρίσιμους περιστάσεις ὀφείλετε νὰ νομίζετε ὅτι ἡμεῖς οἱ ρήτορες (οἱ πολιτικοὶ) ὀμιλοῦμεν βλέποντες ὀλίγον μακρότερον ὑμῶν, τῶν ὁποίων ὁ ὀρίζων εἶνε περιορισμένος, πρὸ πάντων ἐπειδὴ ἡμεῖς εἴμεθα ὑπεύθυνοι σύμβουλοι, σεῖς δὲ ἀνεύθυνοι ἀκροαταί.

Ἐγὼ δὲ ἀνέβην εἰς τὸ βῆμα οὐχὶ διὰ νὰ ἀντεῖπω εἰς τὰ κατὰ τῶν Μυτιληναίων ἀποφασισθέντα, μήτε διὰ νὰ κατηγορήσω αὐτούς. Διότι, ἐὰν κρίνωμεν φρονίμως τὰ πράγματα, δὲν πρόκειται τώρα περὶ τῆς ἀδικίας τῶν Μυτιληναίων, ἀλλὰ περὶ τοῦ ποῖα εἶνε ἡ συμφερωτέρα δι' ἡμᾶς ἀπόφασις. Ἐπομένως ἐγὼ θὰ ἐξετάσω μόνον κατὰ πόσον συμφέρει νὰ θανατώσωμεν τοὺς Μυτιληναίους ἢ ὄχι: Εἰς τὰς πλείστας πόλεις ἢ ποινὴ τοῦ θανάτου εἶνε καθιερωμένη διὰ πολλὰ ἐγκλήματα, τῶν ὁποίων μερικὰ δὲν εἶνε ἴσα πρὸς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος, ἀλλὰ μικρότερα. Ἄλλοτε αἱ ποιναὶ ἦσαν ἡπιώτεραι διὰ τὰ μέγιστα ἐγκλήματα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐγένοντο παραβάσεις, προϊόντος τοῦ χρόνου, αἱ πλείσται αὐτῶν ἔφθασαν εἰς τὸν θάνατον. Καὶ αὐτὸν ὅμως τὸν ἀψηφοῦν. Ἡ πρέπει λοιπὸν νὰ εὔρωμεν ἄλλο φόβητρον τρομερώτερον ἢ νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ θανατικὴ ποινὴ δὲν ὠφελεῖ. Εἶνε παράλογον καὶ πολὺ εὔηθες νὰ πιστεύωμεν ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ὅταν φέρεται βιαίως πρὸς μίαν πράξιν, δύναται νὰ ἀποτραπῆ εἴτε διὰ τῆς ἰσχύος τῶν νόμων εἴτε δι' ἄλλου τινὸς φόβου.

Ὅθεν ἐπιβάλλεται μήτε νὰ ἐκφέρετε κακὴν ἀπόφασιν, πιστεύοντες ὅτι ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου παρέχει ἐγγύησιν,

μήτε νὰ ἀφαιρέσετε ἀπὸ τοὺς ἀποστατήσαντες πᾶσαν ἰδέαν μετανοίας καὶ ταχείας ἐξαλείψεως τοῦ ἐγκλήματός των. Δὲν πρέπει νὰ τιμωρῶμεν ἀληθῶς ἀνδρας ἐλευθέρους οἵτινες ἀποστατοῦν. ἀλλὰ μᾶλλον νὰ τοὺς ἐπιτηρῶμεν αὐστηρῶς πρὶν ἀποστατήσουν, καὶ νὰ προλαμβάνωμεν ὅπως μήτε εἰς τὴν φαντασίαν των ἔρχεται τοιαύτη ἰδέα, ἢ ἄλλως, ἀφοῦ ὑποτάξωμεν αὐτούς, νὰ μὴ ἐπιρρίπτωμεν τὴν προσήκουσαν ἐνοχὴν εἰμὴ εἰς ὅσον τὸ δυνατόν ὀλίγους. Σκεφθῆτε πόσον θὰ σφάλετε πειθόμενοι εἰς τὸν Κλέωνα, διότι τώρα μὲν εἰς ὅλας τὰς πόλεις ὁ δῆμος διάκειται εὐνοϊκῶς πρὸς ὑμᾶς καὶ ἢ δὲν ἐπαναστατεῖ μετὰ τῶν ὀλιγαρχικῶν, ἢ, ἐὰν βιασθῆ εἰς τοῦτο, ἀμέσως γίνεται ἐχθρὸς ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι τὸν ἠνάγκασαν νὰ ἀποστατήσῃ. Οὕτω δὲ ὅταν σεῖς ἐστρατεύετε ἐναντίον ἐχθρικῆς πόλεως, ἔχετε σύμμαχον τὸ πλῆθος αὐτῆς. Ἐὰν ὁμως ἐξολοθρεύσετε τὸν λαὸν τῶν Μυτιληναίων, ὅστις ὄχι μόνον δὲν μετέσχε τῆς ἀποστασίας, ἀλλὰ τοῦναντίον μόλις ἔλαβε τὰ ὄπλα παρέδωκεν ἐκουσίως τὴν πόλιν, πρῶτον μὲν ἄδικα θὰ πράξετε φονεύοντες τοὺς εὐεργέτας σας, ἔπειτα δὲ θὰ ἐκπληρώσετε τὸν διακαῆ πόθον τῶν ὀλιγαρχικῶν, οἵτινες διὰ παντὸς τρόπου προσπαθοῦν νὰ θέσουν ἐκδοδῶν τὸν δῆμον. Ὁ δὲ ἰσχυρισμὸς τοῦ Κλέωνος, ὅτι ἢ ἀνευ διακρίσεως τιμωρία τῶν Μυτιληναίων εἶνε δικαία ἀφ' ἑνὸς καὶ συμφέρουσα ἀφ' ἑτέρου, ἐξελέγχεται ἀνυπόστατος, διότι ἐν τῇ τιμωρίᾳ ταύτῃ τὸ δίκαιον καὶ τὸ ὠφέλιμον εἶνε ἀδύνατον νὰ συνυπάρχουν.

Ἐὰν ὑπεῖκοντες εἰς τὴν φωνὴν τοῦ ὀρθοῦ λόγου δικάσατε ἀνευ μεγάλης σπουδῆς τοὺς Μυτιληναίους τοὺς ὁποίους ὁ Πάχης ἐπεμψεν ὡς ἐνόχους, τοὺς δὲ ἄλλους ἀφήσατε νὰ ζοῦν ἡσυχᾶ εἰς τὰς οἰκίας των. Τοιαύτη ἀπόφασις καὶ διὰ τὸ μέλλον εἶνε ὠφέλιμος καὶ εἰς τοὺς πολεμίους ἀπὸ τοῦδε φοβερά· διότι ὁ πολεμῶν τοὺς ἐναντίους διὰ τῆς συνέσεως εἶνε ἀσφαλέστερος ἢ ὁ ἐπερχόμενος κατ' αὐτῶν μετὰ πραγματικῆς μὲν δυνάμεως ἀλλ' ἀφρόνως»⁷³.

⁷³ Θουκ. III, 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48.

Τοιαῦτα εἶπεν ὁ Διόδωτος. Αἱ ῥηθεῖσαι γινῶμαι ἦσαν μάλιστα «ἀντίπαλοι πρὸς ἀλλήλας», κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Θουκυδίδου (Βιβ. ΙΙΙ, 49, 1). Ἐν δὲ τῇ ἐκκλησίᾳ ἠγέρθη μέγας ἀγὼν καὶ φιλονικία ὡς πρὸς τὴν ἀπόφασιν, καὶ ἡ σφοδρότης τῆς συζητήσεως εἶχε φθάσῃ εἰς τὸ ἀπροχώρητον ἄνευ οὐδενὸς ἀποτελέσματος. Ἐπὶ τέλους γενομένης χειροτονίας, διὰ μικρᾶς πλειονοψηφίας ὑπερίσχυσεν ἡ γνώμη τοῦ Διοδώτου, τοιοῦτοτρόπως δὲ χιλιάδες μὲν ἀτυχῶν Μυτιληναίων ἐσώθησαν ἐκ βεβαίου θανάτου, ἡ δὲ τιμὴ καὶ ἡ συνείδησις τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων ἀπηλλάγη ἐκ τοῦ αἵματος πολλῶν ἀθῶων.

Ἄλλὰ τῶρα τὸ μέγα ζήτημα ἦτο πῶς νὰ προλάβουν τὴν ἀποσταλεῖσαν ἤδη εἰς Μυτιλήνην τριήρη, ἣτις ἔφερε τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν. Ὁ κίνδυνος ἦτο σχεδὸν ἀναπόφευκτος, διότι ἡ τριήρης αὕτη προηγεῖτο κατὰ μίαν ἡμέραν καὶ νύκτα. Ἐπραξαν λοιπὸν πᾶν ὅτι ἦτο δυνατόν. Οἱ Μυτιληναῖοι πρέσβεις ἠτοίμασαν ἀμέσως τὰς ἕξ οἴνου καὶ ἀλεύρου προμηθείας τοῦ πληρώματος τῆς δευτέρας τριήρους καὶ ὑπεσχέθησαν εἰς τοὺς ἄνδρας μεγάλας ἀμοιβάς, ἐὰν ἤθελον φθάσῃ ἐγκαίρως. Πράγματι τοσαύτη κατεβλήθη σπουδὴ περὶ τὸν πλοῦν, ὥστε οἱ ἐν τῇ τριήρει ἐκωπηλάτουں συγχρόνως τρώγοντες, καὶ κατὰ σειρὰν οἱ μὲν ἐκοιμῶντο οἱ δὲ ἀφωσιούντο εἰς τὸ ἔργον των.

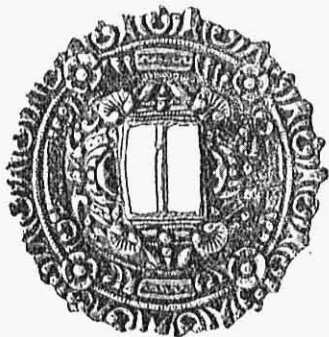
Εὐτυχῶς ὁ ἄνεμος ἦτο εὐνοϊκός, καὶ ἐνῶ ἡ πρώτη ναῦς ἣτις ἔφερε τὴν τρομερὰν διαταγὴν δὲν ἔπλεε μετὰ ταχύτητος, τοῦναντίον ἡ ἄλλη ἐπέσπευδε κατεπειγόντως καὶ καθυστέρησε τῆς πρώτης τόσον, ὅσον ἤρκει νὰ ἀναγνώσῃ ὁ Πάχης τὸ ψήφισμα καὶ νὰ ἐτοιμάσῃ τὰ πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ. Κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμὴν καταπλέει καὶ ἡ δευτέρα τριήρης, ἣτις ἔσφωσεν ἐκ βεβαίου θανάτου τόσους ἀνθρώπους. Οὕτω λοιπὸν παρ' ὀλίγον νὰ καταστραφῇ ἡ Μυτιλήνη⁷⁴.

Οἱ ἄλλοι ὅμως Μυτιληναῖοι, τοὺς ὁποίους εἶχε στείλῃ ὁ Πάχης ὡς πρωταιτίους τῆς ἀποστασίας, ἐθανατώθησαν ὑπὸ

⁷⁴ Θουκ. ΙΙΙ, 49.

τῶν Ἀθηναίων κατὰ πρότασιν τοῦ Κλέωνος. Οἱ ὑπὲρ τοὺς χιλίους οὗτοι ἄνδρες ἦσαν οἱ πρόην ἄρχοντες τῆς πόλεως ὀλιγαρχικοί. Ἡ Μυτιλήνη ἔλαβε τὴν τύχην δοριαλώτου πόλεως: Τὰ τεῖχη τῆς ἐκρημνίσθησαν, παρεδόθησαν δὲ εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὅλα τὰ πλοῖά της. Ὑστερον δὲ φόρον μὲν δὲν ἐπέβαλον εἰς τοὺς Λεσβίους, διαιρέσαντες ὅμως τὴν γῆν ἐκτὸς τῆς τῶν Μηθυμναίων εἰς τρισχιλίους κλήρους, τοὺς μὲν τριακοσίους ἀφίερωσαν εἰς τοὺς θεούς, τοὺς δὲ λοιπούς διένειμεν εἰς Ἀθηναίους κληρούχους. Εἰς τούτους ὑπεχρεώθησαν οἱ Λέσβιοι νὰ πληρῶνουν κατ' ἔτος δύο μνᾶς δι' ἕκαστον κλῆρον καὶ νὰ καλλιεργοῦν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τὴν γῆν. Κατέλαβον ἐπίσης οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ὅλας τὰς ἐπὶ τῆς ἀντιπέρας κειμένης ἠπείρου κτήσεις τῶν Μυτιληναίων καὶ ὑπήγαγον αὐτὰς ὑπὸ τὸ κράτος τῶν⁷⁵.

ΔΗΜ. ΓΡ. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ

⁷⁵ Θουκ. III. 50.